

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**PODOBE OTROKA V MLADINSKIH DELIH FRANCETA
BEVKA**

DIPLOMSKO DELO

Katarina Golob

Mentor: doc. dr. Barbara Pregelj

Nova Gorica, 2012

ZAHVALA

V času študija in pisanja diplomskega dela je bila vselej ob meni moja družina, zato se vsakemu posebej iskreno zahvaljujem.

Oče, hvala ti za vse čudovite pravljice v otroštvu, zaradi katerih sem vzljubila književnost in se odločila za študij Slovenistike. Mama, hvala ti za razumevanje, prijaznost, potrpežljivost in pomoč pri vsakršni stvari, ki sem jo potrebovala. Sestra, hvala ti za prijateljstvo in dobro voljo.

Zahvaljujem se tudi mentorici doc. dr. Barbari Pregelj, ki me je v času študija navdušila kot predavateljica in oseba, ob pisanju diplomskega dela pa me spodbujala in mi strokovno svetovala.

NASLOV

Podobe otroka v mladinskih delih Franceta Bevka

IZVLEČEK

V diplomskem delu uvodoma predstavljam pojmovanje otroka skozi zgodovino, kjer je otrok večkrat prikazan kot pomanjšan odrasli in že zelo zgodaj vključen v družbo odraslih. Sčasoma pričnejo otroku pripisovati vrsto kreposti in poudarjati njegovo šibkost v povezavi z nedolžnostjo. Takšno kontrastno pojmovanje otroka je prisotno tudi v slovenski mladinski književnosti, in sicer v mladinski realistični pripovedni prozi, kjer je otroška književna oseba stvarna, torej uporniška in razposajena, v besedilih s tabujsko tematiko se sooča s smrtjo, nasiljem, strahom in osamljenostjo; v pravljicah in pripovedkah ima izključno pozitivne lastnosti (pridnost, ubogljivost, poštenost, dobrosrčnost ...). Nadalje sledi predstavitev mladinskega literarnega opusa pisatelja Franceta Bevka in analiza otroških književnih oseb. Opravljena analiza je pokazala, da so otroške književne osebe v Bevkovi mladinski povesti obremenjeni otroci, saj je okolica v kateri se gibljejo neobčutljiva za njihovo stisko. V Bevkovi pripovedki in pravljici se otroška književna oseba še vedno sooča s problemi, vendar jih z dobroto in pogumom razreši, a če pozitivnih lastnosti nima, je za vsakršno slabo dejanje kaznovana.

KLJUČNE BESEDE

Otrok, otroška književna oseba, mladinska književnost, France Bevk.

TITLE

Images of children in France Bevk's young-adult literature

ABSTRACT

In my thesis, I focused in the beginning on the perception of the child through history where children were frequently showed as little adults and incorporated very soon in the adult society. With time, children started to be attributed a lot of virtues and their weakness began to be emphasized in connection with innocence. Such contrastive perception of children can be found also in Slovene young adult literature, namely in young adult realistic narrative

prose, where the child literary character is real, therefore rebellious and playful; in texts with taboo topics children are facing death, violence, fear and loneliness; in fairytales and stories child literature characters are perceived as having positive features only (diligence, obedience, honesty, good-heartedness ...). In continuation, I present the young adult literary opus of France Bevk and analyze child literary characters. The analysis showed that child literary characters in Bevk's young adult stories are burdened children, because the surroundings where they live are insensitive to their plight. In Bevk's stories and fairytales child literary characters are still facing problems, yet by goodness and courage they resolve them, unless they have no positive qualities, in which case they are punished for every bad behavior.

KEY WORDS

Child, child literary character, young adult literature, France Bevk.

KAZALO

1	UVOD	1
2	DANAŠNJE DEFINICIJE BESEDE OTROK	3
3	PODOBE OTROKA SKOZI ZGODOVINO (V TUJINI IN NA SLOVENSKEM).....	5
4	OTROK V SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI	9
	4.1 Realističen pogled na otroka v mladinski književnosti	10
	4.1.1 Tabu teme	12
	4.2 Idealiziran pogled na otroka v mladinski književnosti	13
5	FRANCE BEVK	16
	5.1 Biografija	16
	5.2 Literarno ustvarjanje	17
6	VSEBINA IN KARAKTERIZACIJA OTROŠKIH KNJIŽEVNIH OSEB	21
	6.1 Mladinska povest	21
	6.1.1 <i>Tatič</i> (1923)	21
	6.1.2 <i>Jagoda</i> (1930)	22
	6.1.3 <i>Lukec in njegov škorec</i> (1931).....	22
	6.1.4 <i>Tovariša</i> (1934)	23
	6.1.5 <i>Pastirci</i> (1935).....	24
	6.1.6 <i>Grivarjevi otroci</i> (1939)	25
	6.1.7 <i>Pestrna</i> (1939).....	26
	6.2 Zgodovinska pripovedka	28
	6.2.1 <i>Kozorog</i> (1933)	28
	6.3 Ljudska pravljica	29
	6.3.1 <i>Čarovnica Čirimbara</i> (1938)	29
7	OTROŠKA KNJIŽEVNA OSEBA V MLADINSKI POVESTI.....	32

7.1	Otroška stiska	33
7.1.1	Materialna stiska (revščina)	33
7.1.2	Duševna stiska (osamljenost, strah, krivice)	34
7.2	Sprti otrok (jeza, maščevanje, sovraštvo)	38
7.2.1	Otrok v sporu z vrstniki.....	38
7.2.2	Otrok v sporu z odraslimi.....	40
7.3	Otrok, ki se oklepa živali ali igrače	43
8	OTROŠKA KNJIŽEVNA OSEBA V PRIPOVEDKI IN PRAVLJICI	47
8.1	Otroška dobrota – otroška sebičnost	48
8.1.1	Otroška dobrota	48
8.1.2	Otroška sebičnost	49
8.2	Otroška vera (Bog, Devica Marija) – otroška nevera (Vrag, Smrt)	50
8.2.1	Otroška vera (Bog, Devica Marija)	50
8.2.2	Otroška nevera (Vrag, Smrt)	52
8.3	Otroška sreča – otroška nesreča	53
8.3.1	Otroška sreča	53
8.3.2	Otroška nesreča	54
9	PODOBE OTROKA V BEVKOVI MLADINSKI POVESTI, PRIPOVEDKI IN PRAVLJICI	56
10	SKLEP	58
11	LITERATURA IN VIRI	60

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pregled glavnih in stranskih književnih oseb v mladinski povesti 32

Tabela 2: Pregled glavnih in stranskih književnih oseb v pripovedki in pravljici 47

1 UVOD

Mnogi si otroštvo razlagajo kot odlično, brezskrbno in srečno obdobje. Milena Mileva Blažič takšno pojmovanje otroštva označi za idealizirano, kjer je otrok nedolžen, miren, zbran, spontan in brez naklepov ter skritih misli (Blažič, 2007, str. 86). Otrok je v slovenski (in tudi drugih kulturah) večkrat prikazan kot nekaj lepega, v preteklosti pa je bil tudi v podrejeni vlogi, saj so starši predstavljali avtoriteto lastnih vrednot in želja. Ker so skozi zgodovino prikazane idealizirane in realistične podobe otroka, sem želela le-te raziskati tudi v slovenski mladinski književnosti, in sicer na primeru mladinskih del Franceta Bevka.

France Bevk (1890–1970) je bil v svojem razvoju pisateljskega dela močno naklonjen pisateljstvu za otroke in mladino. Helga Glušič trdi, da je njegova mladinska literatura še danes močno priljubljena,¹ zlasti pri mladih bralcih, saj je Bevk izrazit fabulist, čigar mladinska dela vsebujejo živ dialog, slikovite opise, presenetljive preobrate v dogajanju (Glušič, 1979, str. 2). Zaradi obsežnosti njegovega mladinskega opusa sem se osredotočila na Bevkova mladinska dela pred drugo svetovno vojno. Posvetila sem se mladinskim povestim *Tatič* (1923), *Jagoda* (1930), *Lukec in njegov škorec* (1931), *Tovariša* (1934), *Pastirci* (1935), *Grivarjevi otroci* (1939), *Pestrna* (1939), pripovedki *Kozorog* (1933), zbirki pravljic *Čarovnica Čirimbara* (*Čarovnica Čirimbara, Pastorka, Razbojnik in njegov kumče, Te vidim*) (1938). Tako pri obravnavi slovenskega pisatelja kot tudi pri predstavitvi njegovih povesti, pripovedke in zbirki pravljic uporabim deskriptivno metodo.

V Bevkovem mladinskem opusu² so glavne književne osebe otroci, pri katerih poudarja njihovo vedenje in duševnost v kočljivih situacijah. Mnogi med njimi so sirote ali pa njihovi očetje služijo denar v tujih deželah. Otroci morajo zapustiti svoj rojstni kraj in družino, ki jim je doslej ponujala varnost. Odití morajo v tujino ali k tujim gospodarjem za pastirje, pestrne, trgovske vajence; v obeh primerih doživljajo različne notranje stiske in krivice. Otroci so večkrat izkoriščeni in pod slabim vplivom tovarišev, zato naredijo marsikatero prestopke. Oporo iščejo v živalih ali igračah, pri katerih se počutijo varno. Otroštvo ni samo tragično, ampak je lahko tudi polno pozitivnosti, in sicer otroške toplote, vere, razumevanja in sočutja.

---

¹ Bogomil Gerlanc (1972) zapiše, da je Bevkova mladinska literatura zelo zaželena pri mladih bralcih, a tudi starejših, vsekakor so njegove mladinske knjige najbolj brane v šolah. Za najpriljubljeno izpostavi mladinsko povest *Pestrna* (1939), ki so jo slovenski šolarji izbrali za zlato knjigo (Gerlanc, 1972, str. 36).

² Glušičeva razlaga, da Bevkov mladinski opus obsega črtice, povesti, romane, spomine na mladost in novele (Glušič, 1978, str. 31).

Otroci verujejo, znajo odpuščati in pomagati ljudem. Soočajo se z nevarnostmi, ki jih z dobroto in pogumom vedno premagajo. Pri predstavitvi Bevkovih otroških književnih oseb uporabim interpretativno in komparativno metodo, sintezo pa uporabim v zaključku, ko vse podobe otroka strnem.

2 DANAŠNJE DEFINICIJE BESEDE OTROK

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1994) najdemo za besedo otrok naslednjo definicijo:

»**1. deček ali deklica v prvih letih življenja:** otrok je zaspal; negovati, pestovati, previjati otroka; vzgajati otroke; posvojiti otroka; rada je pri otrocih, z otroki; lažnivi, razvajeni otroci; lep, zanemarjen, zapuščen otrok; duševno nerazvit otrok; /.../ **2. človeški potomec v odnosu do staršev:** dati otroka v rejo, varstvo; dobiti, roditi otroka; imata dva otroka; bila jima je dober, ubogljiv otrok; to je njun edini otrok; ima tri nepreskrbljene otroke; nezaželen otrok; /.../« (SSKJ, 1994, str. 803).

Milena Mileva Blažič o tej definiciji otroka pravi, da je otrok »osebek ter rezultat, sad, kar je velik napredek v sodobnem pojmovanju otroka« (Blažič, 2011, str. 68).

Mednarodna zakonska definicija otroka, povzemam jo po *Konvenciji o otrokovih pravicah* (1989),³ v prvem členu pojasni, da je »otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej«. Marija Zidar (2003) zapiše, da otrok ni pravni subjekt, saj zanj veljajo posebna zakonska določila in posebna sodna obravnava. Prav tako po njenem mnenju ni politični subjekt, saj nima volilne pravice. »Otrok velja za neoblikovano, nedoraslo, 'nedolžno' bitje, ki je še v procesu obveznega šolanja, ki ni formalno sposobno prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja, in za katerega velja, da ga je potrebno predvsem zaščititi« (Zidar, 2003, str. 359).

Robi Kroflič (2011) izpostavi tri ključne podobe otroka, s katerimi se srečujemo danes.

- Otrok kot ranljivo bitje potreb, ki potrebuje skrb odraslih, stranpoti v njegovem razvoju pa pripisujemo napačni vzgoji ali vzgojnemu zanemarjanju. Slednje poimenovanje otroka spodbudi pogled na čustveno, miselno in socialno nekompetentno bitje, ki je obkroženo z mnogimi nevarnostmi.
- Otrok kot subjekt pravic, ki se oblikuje ob sprejetju *Konvencije o otrokovih pravicah*. Izpostavi se otrokova pravica, da je soudeležen pri sprejemanju odločitev o lastnem življenju.

---

³ Združeni narodi (1989). *Konvencija o otrokovih pravicah OZN*. [online]. [citirano 5. 2. 2012]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>.

- Otrok kot bogato, zmožno bitje, ki ima možnost spregovoriti o lastnih miselnih in doživljajskih konceptih. Otrok je občutljivo, radovedno in ustvarjalno bitje, ki poskuša razložiti pojave v okolju, svoje teorije pa je pripravljen izraziti v različnih jezikih.

(Kroflič, 2011, str. 2–5)

Leon Žlebnik (1975) opozori na definicijo otroka, ki se je oblikovala v novejši, moderni psihologiji. Otrok je po Žlebnikovem mnenju »živa celota, ki se razvija na osnovi telesnega zorenja in v določenih družbenih razmerah, v določenem družbenem okolju, in vse to se z duševnim razvojem prepleta« (Žlebnik, 1975, str. 5).

3 PODOBE OTROKA SKOZI ZGODOVINO (V TUJINI IN NA SLOVENSKEM)

»Pojem otroka, kakršnega poznamo danes, dolgo sploh ni bil izoblikovan, ob tem pa je bilo življenje empiričnih otrok, kljub našim morebitnim nostalgичnim predstavam, vse prej kot brezbrizna idila« (Pavlović, 1993, str. 45).

V nadaljevanju tega razdelka bom povzela pomembnejše ugotovitve zgodovinarja Philippa Ariès (1991, 9–153), čigar pojmovanje otroka temelji na opisu stare tradicionalne in moderne družbe. Otroštvo definira kot življenjsko obdobje, ki je ločeno od odraslosti in kjer starši vedno bolj prepoznavajo psihične in fizične potrebe otrok ter jim zagotavljajo večjo skrb in zaščito.

Ariès razlaga, da stara tradicionalna družba do 12. stoletja ni razmišljala o otroštvu, umetniki ga niso poskusili upodobiti. Hkrati omenja, da v romaniki in do konca 13. stoletja še vedno ne najdemo upodobitev otrok s posebnimi izrazi, večkrat so prikazani kot pomanjšani odrasli, kar pomeni, da so otroci brez vsakršnih potez in oblečeni v oblačila odraslih ljudi; od odraslih jih loči samo velikost.

Nadalje izpostavi dva tipa otrok, ki se oblikujeta v 13. stoletju, in sicer otrok – angel ter otrok – Jezus in razlaga, da prične italijanska umetnost v 14. stoletju otroka upodabljati kot angela⁴ in pri njem poudarja ljubke in nekoliko ženske poteze, pri drugem tipu otroka pa se umetniki omejujejo na religiozno otroštvo, saj otrok večkrat predstavlja malega Jezusa in Marijino materinstvo. Ariès našteje ljubke in nežne vidike zgodnjega otroštva, ki jih poudarjajo umetniki: otrok, ki išče materine prsi; otrok, ki mater objema in jo ljubkuje; otrok, ki ga mati povija; otrok, ki se igra tradicionalne igre ipd.

Omenja tudi nova načina predstavljanja otroka, ki nastaneta v 15. stoletju, in sicer *portret* in *putto*. Otrok po njegovem mnenju dolgo ni bil upodobljen kot portret realnega otroka v nekem trenutku svojega življenja, saj se portret otroka pojavi šele v 16. stoletju, sprva kot nagrobna podoba. Odrasli otroku namreč niso namenjali posebne pozornosti, veliko otrok je tudi umrlo.

»Nikomur ni prišlo na misel, da bi hotel ohraniti podobo otroka, ki je ali preživel in odrasel ali umrl že v otroških letih. V prvem primeru je otroštvo bilo samo nepomemben prehod, ki ga ni

---

⁴ Ariès navaja naslednje slikarje, ki so upodabljali otroke-angele: Fra Angelico, Botticelli, Ghirlandaio (Ariès, 1991, str. 53).

treba ohraniti v spominu, v drugem primeru, primeru mrtvega otroka, pa se spet ni zdelo, da bi bila ta prežgodaj izginula stvarca vredna spomina – preveč je bilo otrok, katerih preživetje je bilo vprašljivo« (Ariès, 1991, str. 57).

Ariès razlaga, da se *putto*, »goli otročiček«, oblikuje v gotiki ter da otrokovo goloto⁵ večkrat prekrivajo oblački in tkanine. Pojasnjuje tudi, da umetniki Jezusa upodobijo v trenutku, ko ga mati odvijaja ali razgalja njegova ramena in noge, ter dodaja, da se kasneje religiozno otroštvo ne omejuje več na Jezusovo otroštvo. »Tako kot srednjeveški otrok – sveti otrok, alegorija duše, angelsko bitje – tudi *putto* ni bil niti v 15. niti v 16. stoletju realen, zgodovinski otrok« (Ariès, 1991, str. 64).

Če se pomudimo pri poimenovanju otroka, ki je razviden iz zgodovinskih zapisov srednjega veka, ugotovimo, da se v 14. in 15. stoletju pojem besede otrok nanaša na izključno moški spol ter v povezavi s poklici, ki so najnižje na hierarhični lestvici. Ariès navaja, da se je za besedo 'enfant' (otrok) uporabljalo sinonimne besede kot so 'valets' (sluga), 'valeton' (fant), 'garçon' (poba), 'fils' (sin), 'beau-fils' (pastorek).

Nato se Ariès osredotoči na moderno družbo, kjer je otrok, od 17. stoletja naprej, deležen posebne pozornosti. Pojasnjuje tudi, da umetniki prikazujejo otroka v otroških oblačilih in ne več v oblekah odraslih ljudi, družinski portreti pa se organizirajo okoli otroka, saj le ta daje portretu potrebno dinamiko. Hkrati trdi, da se ljudje pričnejo zanimati za otrokove navade in njihov besednjak.

Zoran Pavlović (1994) razlaga, da se v 17. stoletju pojavi koncept otroka, ki ga cerkev ponuja že od 15. stoletja dalje: otrok je nedolžen in »treba ga je zavarovati pred kvarnim vplivom družbe, treba je paziti na njegov moralni razvoj, vzgoja mora biti racionalno disciplinirana« (Pavlović, 1994, str. 65).

Ariès v nadaljevanju svoje monografije zapiše, da ljudje poudarjajo otrokovo šibkost, saj to povezujejo z nedolžnostjo in božansko čistostjo. Po njegovem mnenju prav ideja otroške nedolžnosti hoče otroka obvarovati pred umazanostmi življenja (zlasti pred spolnostjo) in okrepiti otroštvo z razvijanjem razuma.

---

⁵ Ariès zapiše, da otrokovo goloto predstavljajo Botticellijeve slike (Ariès, 1991, str. 64).

Otrok se ne druží več toliko z odraslimi, saj Ariès razlaga, da otrok prične hoditi v šolo, odrasli pa izhajajo iz načela, da otrok ne smejo puščati samih. Hkrati pojasnjuje, da je šola predstavljala nekakšno karanteno,⁶ saj so otroke pričeli zapirati, bili pa so tudi podvrženi strogemu disciplinskemu režimu.

Vendar je vse to veljalo le za dečke, saj Ariès (1988) zapiše, da deklice, razen opravljanja gospodinjskih del, niso dobivale nobene vzgoje. Deklice po njegovem mnenju niso znale pisati in brati, ali pa je bilo njihovo znanje branja in pisanja zelo pomanjkljivo. Ariès poudarja, da so deklice začeli zapirati v samostane, ki niso bili namenjeni vzgoji, obiskovale so pobožne vaje in dobile le versko izobrazbo (Ariès, 1988, str. 190).

Po Philippu Arièsu sem prikazala nekaj pojmovanj otroka od 12. do 18. stoletja, v nadaljevanju pa se bom osredotočila tudi na 19. stoletje, ki ga opiše Alenka Puhar (1982, str. 18–104). Omeji se na slovenske otroke in jo bom zato navedla v nadaljevanju tega razdelka.

Otroci so na Slovenskem v 19. stoletju in še mnogo pred tem predstavljali približno tretjino vsega prebivalstva. Puharjeva meni, da so bili že ob rojstvu sprejeti negativno, saj »iz nečistega dejanja in od nečiste matere se lahko rodi le nečisto bitje – na zunaj, na znotraj in v duši« (Puhar, 1982, str. 49). Razlaga tudi, da otrok po krstu še ni bil povsem očiščen, saj ga je morala kasneje cerkev poučiti, da mu je s krstom izvorni greh izbrisan. Tako je bil v duši »lep, čist, nedolžen, svet /.../« (Puhar, 1982, str. 51).

Že sedemletni oziroma osemletni otrok je moral opravljati različna dela. Obstajale so sicer razlike v pripadnosti socialnim slojem, vendar je vseeno velik delež opravil sodil med njegove dolžnosti. Puharjeva navaja otroke revnih bajtarjev, kajzarjev, malih kmetov, tovarniških delavcev, ki so opravljali dela pastirjev, pastiric ali pestrn, kar je bila na hierarhični lestvici najnižja stopnja kmečkih poslov, našteje tudi dela otrok v rokodelskih delavnicah, predilnicah, rudnikih ipd.

Nadalje razlaga, da so bili otroci v očeh odraslih ljudi podložniki in so zlasti očete doživljali kot vladarje; starši so torej nastopali kot nosilci absolutne oblasti. Obstajali so strogi vzgojni smotri, ki so veljali tako za dečke kot za deklice; otrok je bil tako rekoč objekt, v katerega so odrasli projicirali lastna pričakovanja in svoje želje. Jožef Valenčič (1899) zapiše, da je bilo

---

⁶ Po Arièsu so šolo oziroma kolegij, ki je bil nekakšna karantena, uresničevali samo v jezuitskih internatih, port-royalskih šolah in posebnih penzionatih namenjenih za zelo bogate otroke (Ariès, 1991, str. 149).

otroku potrebno vcepiti predvsem pobožnost, ponižnost, čistost, prijaznost in vljudnost, pridnost,⁷ zmernost, hrabrost, radodarnost, potrpežljivost, resničnost, in zlasti bogaboječnost (Valenčič, 1899, str. 31–37).

Otrok je torej skozi zgodovino večkrat pojmovan pozitivno, in sicer kot božansko čist, odličen in razumen. Otrok ima pa tudi funkcijo delavca, lahko trpi, umira itd. Prav slednje nas opozarja na temno stran otroštva, ki jo danes pogosto gledamo z varne razdalje. V nadaljevanju takšno kontrastno pojmovanje otroka skozi zgodovino predstavim v slovenski mladinski književnosti.

---

⁷ Puharjeva se podrobneje posveti pridnosti. Otrok je moral biti po njenem mnenju predvsem priden, kar pomeni, da se »podreja željam, pričakovanjem in ukazom svojih staršev in drugih odraslih ljudi, ki ga obdajajo. Priden otrok nikdar ne podvomi o tem, da sodi na družinsko in družbeno dno. Voljno in potrpežljivo sprejema vse, kar mu je namenila tako imenovana 'usoda' ali starši. Priden otrok tudi 'vse razume' /.../« (Puhar, 1982, str. 228–229).

4 OTROK V SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Ker se bom v nadaljevanju ukvarjala z literarno oziroma književno osebo, je potrebno uvodoma razložiti njen pomen.

V leksikonu *Literatura* (2009) je literarna oziroma književna oseba⁸ ena temeljnih sestavin v liriki, epiki in dramatiki. Literarne oziroma književne osebe so tu označene kot glavne književne osebe, ki imajo osrednji pomen v dogajanju, stranske so navadno enodimenzionalne (Kos in drugi, 2009, str. 208–209).

Z otroki kot književnimi osebami se ukvarja Milena Mileva Blažič, ki jo povzemam v nadaljevanju tega razdelka. Blažičeva (2011, str. 68–78) analizira like otrok v starejši, novejši in sodobni slovenski (mladinski) književnosti. Ugotovi, da »obstaja dihotomija med deklarativno idealizirano podobo otroka in otroštva« (Blažič, 2011, str. 78).

To pomeni, da je otrok v slovenski (mladinski) književnosti pogosteje prikazan kot nedolžen in čist, lahko pa je pojmovan tudi kot delavec in suženj.

Blažičeva zapiše, da je v času starejše slovenske književnosti otroški lik omenjen le preko moškega spola in v povezavi z Jezusom Kristusom (*Brižinski spomeniki, Celovski rokopis, Stiški rokopis, Čedadski rokopis*). Ugotovlja tudi, da se v Bezlajevem (1982) in Snojevem (1997) etimološkem slovarju beseda otrok pojavlja najpogosteje kot »delavec, hlapec, paž, sluga, služabnik, suženj, tlačan /.../« (Blažič, 2011, str. 68).

Hkrati omenja, da se v ljudskih pesmih še ne znebimo povsem otroka v funkciji delavca, saj so predstavljene predvsem deklice, ki so osredotočene na dom. V ljudski pesmi *Katarina Barbara* pojasni, da je deklica kregana, ker ni dobro pazila na kokoši, podobno vlogo ima tudi deklica v pesmi *Majhna sem bila*.

V novejši književnosti vidi velik napredek v pojmovanju otroka pri Otonu Župančiču in Niku Grafenauerju. O Župančičevi pesmi *Otroci spuščajo mehurčke* (1962) razlaga, da se otroci igrajo. Po njenem mnenju pesnik nameni posebno pozornost otroku tudi v pesmi *Ciciban – Cicifuj* (1915). Omenja tudi Grafenauerjevo pesniško zbirko *Pedenjped* (1966), kjer je otrok sladkosned in se prične preobjedati.

---

⁸ Po Lah in Inkret (2002) poznamo različna terminološka poimenovanja. Pogostejša so »literarni junak, lik, oseba, akter, aktant, manj pogostejša značaj oz. karakter, figura, aktant /.../« (Lah in Inkret, 2002, str. 5).

Nadalje razlaga, da se v sodobni slovenski književnosti otroci učijo na izkušnjah odraslih, ki jih svarijo in vzgajajo, vendar jih s tem tudi prikrajšajo za njihova lastna spoznanja in izkušnje (Josip Ribičič: *Miškolin*, 1931). Hkrati trdi, da odrasli otrokom prikazujejo svet boljši in lepši, vendar je poznejše soočenje z realnostjo težje, kot če bi otroci že živeli v realnem svetu (Bina Štampe Žmauc: *Popravljalnica igrač*, 1994; Miha Mazzini: *Čas je velika smetanova torta*, 1999).

V nadaljevanju omenjam teorijo Marije Nikolajeve (2000, str. 25–259), ki analizira dvesto petdeset mladinskih besedil. Omeniti velja, da Marija Nikolajeva mladinska besedila razdeli na tri tipe, in sicer utopijo, karneval in kolaps, Blažičeva pa slednja poimenovanja uporabi v slovenski mladinski književnosti.

Za mladinska besedila, ki sodijo v kontekst utopije, je po Nikolajevi značilno idealizirano pojmovanje otroka in otroštva, saj prevladujejo večni in čudežni otroci, ki živijo v varnem in udobnem domačem okolju. Za mladinska besedila, kjer je pojmovanje otroka karnevalsko, je po njenem mnenju značilna otroška književna oseba, ki se le za trenutek spremeni v magično, močno in lepo osebo, saj se mora kmalu spet vrniti v vsakdanje življenje. Omenja tudi, da je bistvo takšnih besedil otrokovo začasno junaštvo, saj je to tudi preizkušnja na poti k odraslosti. V mladinskih besedilih, ki imajo značilnosti kolapsa, trdi, da je glavna književna oseba otrok, ki živi v svetu polnem nevarnosti in razočaranj ter je na prehodu iz otroštva v odraslost, saj gre skozi vrsto preizkušenj. Dodaja še, da posameznik v kolapsu ni več nujno socialno, moralno, politično in seksualno nedolžen.

4.1 Realističen pogled na otroka v mladinski književnosti

Milena Mileva Blažič (2003) zapiše, da v slovensko realistično prozo⁹ vstopi otrok, ki ni idealiziran ampak stvaren, nagajiv in uporniški, saj z njim »problemska tematika dobi mesto v mladinski književnosti /.../« (Blažič, 2003, str. 664).

---

⁹ Milena Mileva Blažič slovensko realistično prozo definira kot vrsto pripovedne proze v kateri prevladujejo realistične in izkušenske pripovedne prvine, in sicer književne osebe, čas, prostor in dogajanje (Blažič, 2003, str. 664). Po Marjani Kobe (1986) se pojem realizem razume kot »ustvarjalno hotenje piscev, da bi se pri izboru snovi oziroma tem in v načinu njihovega upovedovanja čim tesneje naslonili na tako imenovano socialno resničnost in čimbolj avtentično odslikovali vsakdanjo problematiko otrok in mladine v njihovem realnem okolju« (Kobe, 1986, str. 89).

Milena Mileva Blažič (2003, str. 664), ki jo povzemam v nadaljevanju, omenja nekaj predstavnikov realistične pripovedi.

Sprva omeni, da je začetnik realistične pripovedi za mladino na Slovenskem pisatelj **Fran Milčinski** (1867–1932). V svoji mladinski povesti *Ptički brez gnezda* (1917) opozori na napake družinske vzgoje, saj pripoveduje o žalostnem otroštvu treh dečkov. V delu se prepletajo številni motivi, in sicer zanemarjanje otrok, nasilje, alkoholizem, izkoriščanje itd.

- »V obdobju socialnega realizma so najbolj značilni predstavniki t.i. klasične realistične pripovedi« (Blažič, 2003, str. 664): **France Bevk** (1890–1970) *Tatič* (1923), *Pastirci* (1935), *Pestrna* (1939); **Tone Seliškar** (1900–1969) *Bratovščina sinjega galeba* (1936); **Prežihov Voranc** (1893–1950) *Solzice* (1949).

Pisatelji v omenjenih delih predstavijo sirote (Ivo: *Bratovščina sinjega galeba*) ali otroke, ki morajo opravljati vsakodnevne delovne dolžnosti. Otroci so trgovski vajenci (France: *Tatič*), pastirji (Ferjanč, Blaže, Lenart, Terezka: *Pastirci*, Prežih: *Solzice*) in pestrne (Nežka: *Pestrna*).

- »Po drugi svetovni vojni pride do razcveta realistične pripovedi z novimi, povojnimi mladinskimi avtorji« (Blažič, 2003, str. 664): **Anton Ingolič** (1907–1992) *Tajno društvo PGC* (1958), *Gimnazijka* (1967); **Pavle Zidar** (1932–1992) *Kukavičji Mihec* (1972); **Ivo Zorman** (1926–2009) *V sedemnajstem* (1972); **Branka Jurca** (1914–1999) *Ko zorijo jagode* (1974).

Otroci so razposajeni in iznajdljivi, odrasli pa do njih nerazumevajoči, saj jih označijo za nepridiprave in jih želijo kaznovati (Mihec, Metod, Jože: *Tajno društvo PGC*). Otroci so lahko osamljeni in drugačni (Mihec: *Kukavičji Mihec*). Pisatelji namenijo pozornost tudi mladostnicam, ki spoznavajo prve ljubezenske in erotične izkušnje (Jagoda: *Ko zorijo jagode*) in prezgodaj zanosijo (Jelka: *Gimnazijka*, Špela: *V sedemnajstem*).

- »Nadaljujejo avtorji, ki vnašajo prvine urbanega prostora in časa« (Blažič, 2003, str. 664): **Polonca Kovač** (1937) *Andrejev ni nikoli preveč* (1977); **Slavko Pregl** (1945), *Geniji v kratkih hlačah* (1978); **Feri Lainšček** (1959) *Ajša Najša* (1989).

Otroci se soočajo s strahom, samoto in drugimi stiskami (Andreji: *Andrejev ni nikoli preveč*, Pipi, Miha, Bob, Žan itd: *Geniji v kratkih hlačah*). Mladostnice spoznajo različne omejitve, ki jih predstavlja svet odraslih (Ajša: *Ajša Najša*).

- »V 90. letih avtorji ustvarjajo novo smer realistične proze« (Blažič, 2003, str. 664): **Dim Zupan** (1946) *Trnovska mafija* (1992); **Desa Muck** (1955) *Pod milim nebom* (1993), *Lažniva Suzi* (1997); **Primož Suhodolčan** (1959), *Košarkar naj bo* (1994); **Bogdan Novak** (1944) *Ninina pesnika dva* (1995); **Janja Vidmar** (1962) *Junaki petega razreda* (2005).

V ospredju je družba najstnikov, kateri doživljajo različne dogodivščine (Tina, Metka, Maja, Miha, Tine, Švejk, Nika: *Trnovska mafija*, Ranta: *Košarkar naj bo*). Mladostniki se srečujejo s spolnostjo, alkoholom in zabavami (Nina: *Ninina pesnika dva*) ter se zapletajo v nevarne mreže mednarodnega terorizma (Tina, Jaka, Miha, Špela, Polona: *Junaki petega razreda*). Mladostnice zbežijo od doma, ker želijo v Ameriki zasloveti (Vlasta, Taja: *Pod milim nebom*) in prikrivajo nosečnost ter celo poskusijo narediti samomor (Suzi: *Lažniva Suzi*).

V nadaljevanju predstavljam tabu teme, saj je po Igorju Saksidi (2001), z odpiranjem tabu tem v mladinski prozi, »podrt mit 'srečnega, varnega, idealnega otroštva', ki velikokrat ni nič drugega kot trivialno zatekanje odraslega v sladkobnost otroškega 'vsakdana'« (Saksida, 2001, str. 455).

4.1.1 Tabu teme¹⁰

Darja Lavrenčič Vrabec (2001), ki jo povzemam v tem razdelku, razlaga, da je pomemben prelom na področju ustvarjanja za mlade tisti trenutek, ko so pisatelji začeli opuščati samocenzuro. Mnogi privrženci samocenzure so bili mnenja, da lahko neustrezne knjige vplivajo na nedolžne otroke. Menili so, da če se mladi pri branju srečujejo z negativno tematiko, to vodi v nasilno in asocialno vedenje.

A vendar so si mladi bralci zaželeli knjig, »v katerih je glavni literarni lik njihov vrstnik, torej najstnik, z vsemi problemi odraščanja, s katerimi se v realnem življenju srečuje tudi najstniški bralec« (Lavrenčič Vrabec, 2001, str. 42).

---

¹⁰ Razdelek povzemam po Lavrenčič Vrabec (2001, str. 42–46).

Eden prvih avtorjev, ki javno prelomi z mnogimi tabuji v mladinski književnosti, je Mark Twain (1835–1910). Z mladinski deli, kot sta *The Adventures of Tom Sawyer* (*Prigode Toma Sawyerja*) (1876) in *The Adventures of Huckleberry Finn* (*Prigode Huckleberryja Finna*) (1884), v nasprotju s tradicijo samocenzure prikazuje tudi odrasle v negativni luči in dovoli mladim literarnim osebam, da se v določenih okoliščinah lahko vedejo neprimerno.

V mnogih evropskih mladinskih književnostih veljajo šestdeseta leta za čas prelamljanja tabujev mladinske književnosti. Teme, ki so desetletja in celo stoletja nazaj veljale za nezaslišane, so postale nekaj čisto običajnega v leposlovju za mlade. Pisatelji tako začnejo z odkritim pisanjem o najstniški spolnosti, nosečnosti, homoseksualnosti itd. V osemdesetih in devetdesetih letih začnejo tabu teme prehajati tudi v slikanice in leposlovje za otroke od devetega leta starosti dalje, v devetdesetih letih pa prihajajo nove tabu teme, kot so AIDS, anoreksija, bulimija, spolne zlorabe, samomori, narkomanija itd.

Lavrenčič Vrabčeva razdeli novejše primere detabuizirane mladinske književnosti na naslednje tematske sklope: narkomanija, spolnost (najstniška nosečnost), spolna zloraba, posilstvo, homoseksualnost, nasilje, smrt, bolezen, religija, ekologija – jedrska katastrofa, brezdomstvo, neonacizem, strah, ločitev staršev, kaznovanje in maščevanje.

4.2 Idealiziran pogled na otroka v mladinski književnosti

Mit srečnega in brezskrbnega otroštva ima izvor v 18. stoletju pri pedagogu Jeanu Jacquesu Rousseauju (1712–1778). Leta 1762 je izšla njegova knjiga z naslovom *Emil ali o vzgoji*.¹¹ V njej postavi otroka v središče vzgojnega dogajanja. Otroka označi kot pozitivnega, čigar narava je nepokvarjena, družba pa s svojimi vzgojnimi smotri otroka utesnjuje in ga zato kvari (Rousseau, 1959, 77–78).

Darja Lavrenčič Vrabec je mnenja, da marsikateri starši, učitelji, kritiki in strokovnjaki s področja mladinske književnosti zagovarjajo stališče, da je otroštvo predvsem čas nedolžnosti, ki ga morajo ohranjati in otroke obvarovati pred vsem hudim (Lavrenčič Vrabec, 2001, str. 40).

---

¹¹ Vlado Schmidt (1959) poudari, da je *Emil ali o vzgoji* eden najpomembnejših pedagoških spisov, ki je v javnosti dvignil veliko prahu. Hkrati zapiše, da je pariški škof spis obsodil, prepovedala ga je širiti tudi Sorbona. Razlaga tudi, da se je napadom na Emila pridružila tudi francoska duhovščina in kasneje še papež (Schmidt, 1959, str. 3).

Milena Mileva Blažič (2007) pojasnjuje, da v slovenski kulturi prevladuje idealizirana podoba otroka in otroštva. Blažičeva razlaga, da ima otrok v slovenski (mladinski) književnosti predvsem pozitivne lastnosti, in sicer spontanost, mirnost, zbranost ter nedolžnost. Dejstvo, da je otrok simbol nedolžnosti, po njenem mnenju izvira iz krščanskega izročila, saj so otroci večkrat prikazani kot angeli. Blažičeva poudarja, da gre za nostalgичno pojmovanje otroka in otroštva, ki je daleč od resničnosti (Blažič, 2011, str. 86).

Marjana Kobe (2004) omenja katalog kreposti (*Tugendkatalog*),¹² kjer je otroška književna oseba nosilka nravnih vrlin in pobožnosti. Otroška književna oseba je v omenjenem katalogu moralni zgled, ki nagovarja otroke in je za ustrezno moralno držo poplačana. Kobetova med otroškimi vrtilinami izpostavi ljubezen do Stvarnika in domovine, čistost in nedolžnost, poslušnost in pokornost staršem, dobrosrčnost, še posebej dobrosrčen odnos do živali, dobroteljnost in poštenost. Vsakršno neustrezno moralno vedenje (na primer škodoželjnost in hudobija) je kaznovano (Kobe, 2004, str. 51–52).

Milena Mileva Blažič (2011, str. 65) je mnenja, da je za spodaj naštetih slovenskih pisateljev značilen idealiziran pogled na otroško književno osebo.

- **Josip Ribičič** (1886–1969) *Miškolin* (1931); **Niko Grafenauer** *Majhnica in Katrca Škrateljca* (1987); **Svetlana Makarovič** (1939) *Sapramiška* (1976); **Ela Peroci** (1922–2001) *Muca copatarica* (1957); **Kajetan Kovič** (1931) *Moj prijatelj Piki Jakob* (1972); **Leopold Suhodolčan** (1928–1980) *Krojaček hlaček* (1970); **Bina Štampe Žmavc** (1951) *Popravljalnica igrač* (1994).

Značilnost idealiziranih otroških književnih oseb je celodnevno igranje (Daša, Ivana, Špela, Gaj, Vid: *Popravljalnica igrač*) in bujna domišljija (Majhnica: *Majhnica in Katrca Škrateljca*). Otroci se soočajo tudi s problemi, a jih z nadnaravno močjo vedno premagajo (krojaček Hlaček: *Krojaček Hlaček*). Otroci so predstavljeni kot posebljene živali (Sapra: *Sapramiška*) ali kot posebljene igrače (plišasti medvedek Piki Jakob: *Moj prijatelj Piki Jakob*). Otroci so z živalmi v prijateljskem odnosu, od njih se naučijo marsikaj (Janez, Špela, Tine, Tonka: *Muca Copatarica*).

---

¹² Igor Saksida (1999) zapiše, da je katalog kreposti oziroma *Tugendkatalog* (nem.) zaznaven predvsem v razsvetljenski didaktični književnosti (Saksida, 1999, str. 37).

V slovenski mladinski književnosti mora torej otroška književna oseba prebroditi otroštvo, ki je polno nasilja, izkoriščanja, strahu in osamljenosti. Zgodaj se osamosvoji in prične z opravljanjem težkih delovnih dolžnosti. Pisatelji v svojih mladinskih delih izpostavijo tudi mladostniško stisko; prikrivanje nosečnosti, beg od doma in poskus samomora. V slovenski mladinski književnosti je hkrati prisotna idealizirana podoba otroške književne osebe. Otroška književna oseba je pozitiven lik, ki uspešno premaguje težave.

V nadaljevanju se osredotočam na pisatelja Franceta Bevka in njegova mladinska dela. V njegovih mladinskih delih iščem podobe stvarnega, torej razposajenega, uporniškega otroka, ki nima idealiziranega otroštva, saj se sooča z različnimi moralnimi in socialnimi problemi. Zanimajo me tudi podobe nedolžnega, celo čudežnega otroka, ki ima izključno pozitivne lastnosti (na primer pogum, moč, poštenost) in predstavlja moralni zgled bralcem.

5 FRANCE BEVK

5.1 Biografija¹³

France Bevk (1890–1970) se je rodil očetu Ivanu in materi Katarini 17. septembra 1890 v Zakojci pri Cerknem. Ko je leta 1904 zaključil osnovno šolo na Bukovem, je z očetom odšel v Kranj, da bi se izučil za trgovskega pomočnika. Tam je ostal le nekaj mesecev in kasneje pomagal očetu pri čevljarjenju. Ko je dopolnil šestnajst let, mu je revija *Družinski prijatelj* objavila črtico *Vstajenje*, kmalu zatem ga je k sebi poklical cerkljanski dekan Franc Knaus in mu svetoval učiteljski poklic. Pričel je opravljati delo v učiteljišču v Podgori pri Gorici, naslednje leto pa se je učiteljišče preselilo v Gorico, kjer je lahko obiskoval knjižnico in čitalnico v Trgovskem domu. S sošolci in nekaterimi starejšimi prijatelji se je domenil za izid dijaškega literarnega lista z naslovom *Alfa* in se tako prvič spoprijel z delom urednika. Pesmi je pošiljal tudi dijaškemu listu *Zora*, pod psevdonimom, in Zofki Kveder¹⁴ za revijo *Domači prijatelj*. Leta 1913 je maturiral na učiteljišču in po končani šoli odšel na službeno mesto v Orehek. Tam se je posvetil pisanju črtic, s katerimi je izražal nasprotovanje vojni. Postal je politično sumljiv,¹⁵ policija je njegovo pisanje večkrat cenzurirala in velikokrat preprečila objavo. Kasneje je bil premeščen v šolo v Novake in leta 1917 je moral v vojsko. France Bevk je postal tudi urednik ljubljanskega *Večernega lista*, ko je ta prenehal izhajati, pa je urejal kulturno rubriko časopisa *Slovenec*. Posvečal se je tudi gledališču in vodil Ljudski oder ter režiral. Uredniško delo je opravljal v reviji *Mladika*, pri čemer mu je leta 1923 pomagal pisatelj Fran Saleški Finžgar. Urejal je tudi politični list *Goriška straža* ter humoristični list *Čuk na pal'ci*. Zaradi žalitve italijanske armade v omenjenem humorističnem listu ga je leta 1926 pripeljalo do prve obsodbe in zapora. Leta 1927 je odšel v Trst k časopisu *Edinost*, vendar so ga leto pozneje aretirali in izgnali iz Trsta.

Josip Vidmar (1980) pojasni, da je bil France Bevk v italijanskih zaporih vse do leta 1943. Razloži tudi, da se je po vrnitvi iz zaporov vključil v Osvobodilno fronto¹⁶ in bil izvoljen za predsednika Pokrajinskega odbora za Gorico, Trst in Primorje (Vidmar, 1980, str. 9).

---

¹³ Razdelek je povzet po Glušič (1978, 1–13).

¹⁴ Glušičeva pojasni, da je Zofka Kveder Bevka spodbujala in mu svetovala o pisanju (Glušič, 1978, str. 6).

¹⁵ Joža Vilfan (1980) zapiše, da so Bevka obtožili, da s svojim pisanjem širi slovenski iredentizem. Hkrati omeni, da je dobil dve leti prepovedi svobodnega gibanja, obiskovanja javnih prireditiv itd. (Vilfan, 1980, str. 17).

¹⁶ Mitja Ribičič (1980) razloži, da je bil France Bevk tisti aktivist Osvobodilne fronte, ki je hotel združiti ljudi vseh stanov (delavce, kmete, izobražence itd.). V delu *Kaplan Martin Čedermac* je po njegovem mnenju figura Martina Čedermaca tista, ki simbolizira enotnost narodnoosvobodilnega boja (Ribičič, 1980, str. 13).

»Vidi se že po teh dveh gestah, kako je takoj po vojni tako rekoč zapustil Ljubljano in udobno življenje in šel k svojemu ljudstvu, da bi z njim delil usodo, in kako je leta 1943 takoj vstopil v nemalo tvegano življenje organizatorja in bojevnika na strani osvobodilnih sil; jasno je razvidna njegova odločnost, ki je bila resnično vselej junaška in vselej zelo preprosta in jasna« (Vidmar, 1980, str. 9).

Helga Glušič zapiše, da je Bevk od leta 1947 pa vse do svoje smrti, 17. septembra 1970, opravljal pomembne družbene in politične dolžnosti ter neprestano ustvarjal in za svoja literarna dela prejel tudi veliko nagrad in priznanj (Glušič, 1978, str. 24–25).

5.2 Literarno ustvarjanje

France Bevk velja za najplodovitejšega¹⁷ slovenskega pisatelja v obdobju med obema vojnama. Helga Glušič (1980) zapiše:

»Bevkovo pripovedno delo obsega črtico, novelo kot psihološko – dramatično obliko, pripovedi, legendo, povest, največkrat domačijsko, roman (zgodovinski, kolektivni in psihološki), spominsko prozo in potopisno črtico« (Glušič, 1980, str. 53).

Za njegovo pripovedno delo, pa tudi dramatiko in pesem, so značilne različne stilne smeri: impresionizem, simbolizem, ekspresionizem in nazadnje socialni realizem.

Franc Zadravec (1999) trdi, da je Bevku Ivan Cankar svetoval,¹⁸ naj se ob pisanju literarnih del nasloni na aktualno snov, zato ga je desetletje »spremljala previdna razdalja med simbolizacijo ideje in življenjsko stvarnostjo« (Zadravec, 1999, str. 43).

Glušičeva razloži, da v drugi polovici dvajsetih let, v tako imenovanem ekspresionističnem obdobju, Bevk prične pripovedovati na dramatično izostren način in izpostavi temne ter nepremagljive strasti, ki vodijo človeka v propad in smrt. Za pripovedna dela tega obdobja (*Ljudje pod Osojnikom* 1934; *Suženj demona*, 1925; *Muka gospe Vere*, 1929, *Beg pred senco*,

---

¹⁷ Marijan Breclj v knjigi *Bevkova bibliografija* (1969) navede 110 Bevkovih knjig, ki imajo tudi veliko ponatisov. Helga Glušič ugotavlja, da je njegova tematika v delih izredno raznovrstna, prav tako je zanj značilnih veliko pripovednih vrst (Glušič, 1978, str. 31).

¹⁸ Glušičeva zapiše, da je Ivan Cankar na Bevkovo pisanje močno vplival. Hkrati omenja, da sta prvi dve zbirki kratke proze *Faraon* (1922) in *Rablji* (1923) pod vplivom simbolizma (Glušič, 1980, str. 53). Franc Zadravec (1980) trdi, da so poleg Cankarja nanj vplivali tudi Josip Murn, Oton Župančič, Leonid Andrejev, Avgust Strindberg, Fjodor Mihajlovič Dostojevski in Maksim Gorki (Zadravec, 1980, str. 43).

1926; *Hiša v strugi*, 1927) je po njenem mnenju značilno veliko presenetljivih zgodbenih preobratov in zapletov ter izrazitih ekspresivnih občutij (Glušič, 1980, str. 53–54).

Glušičeva nadaljuje, da je na prelomu tridesetih let, Bevkovo delo preprostejše in stvarnejše, saj prevladuje nravno, socialno in narodnostno sporočilo. Glušičeva je mnenja, da je Bevkovo glavno načelo trdna narodna zavest, kar se pokaže v njegovih zgodovinskih romanih in povestih (*Umirajoči bog Triglav*, 1930; *Zastava v vetru*, 1928; *Znamenja na nebu*, 1929; *Človek proti človeku*, 1937; *Stražni ognji*, 1938; *Burkež gospoda Viterga*, 1931), v njegovih zgodovinskih delih se razživi tudi njegova »romantična in domišljajska moč, ki je s pomočjo narodnostnega gradiva nadomestila zgodovinsko resnico« (Glušič, 1980, str. 55). Po njenem mnenju takšen pristop ustreza njegovemu pripovednemu delu *Kaplan Martin Čedermac* (1938) (Glušič, 1980, str. 54).¹⁹

Začetek Bevkovega ustvarjanja za mladino se prične leta 1920. Jožef Šifrer v članku *Nekateri motivi v Bevkovih mladinskih povesti* (1980) ob tem zapiše:

»Bevkov nenadni in tako uspešni vstop v našo mladinsko literaturo je tedaj na eni strani dokaz naše nacionalno-kulturne razvitosti, na drugi strani pa nas sili k domnevi, da sej je pisatelj ob štiridesetih letih življenja in po plodnih desetih letih pisateljskega in kulturnega delovanja čutil že dovolj zrelega in dovolj sposobnega, da se spusti tudi na takó občutljivo umetniško področje, kot je mladinska književnost« (Šifrer, 1980, str. 79).

Martina Šircelj (1984) omeni Bevkovo prvo objavljeno otroško pesniško delo z naslovom *Pastirčki pri plesu in kresu* (1920), kjer ohrani motive otroške ljudske pesmi. Razlaga, da se zopet vrne k ljudskemu izročilu, ko napiše pripovedko *Peter Klepec* (1956), pri kateri se zgleduje po kratki narodni pripovedki *Peter Klepec*. Njegovi pravljlični motivi ter ljubezen do ljudskega izročila se po njenem mnenju razživijo tudi v Bevkovi pravljici *Čarovnica Čirimbara* (1938) (Šircelj, 1984, str. 205).

Janez Dolenc (1980) zapiše, da se s pravljličnimi motivi srečujemo tudi v njegovi pripovedki *Kozorog*, ki je izšla leta 1933 v Gorici. Trdi, da jo je pisatelj imenoval *Pripovedka za mladino*. V pripovedki *Kozorog* se po njegovem mnenju opre na gorenjsko pripovedko

---

¹⁹ Glušičeva zapiše, da je Martin Čedermac lik, ki rešitve iz dvomov išče v življenjskih izkušnjah in religiji. Do jasne narodnostne zavesti pride šele po svojih pogovorih s samim seboj in s prijatelji. Nekateri mu želijo škodovati, drugi pa se z njim odločno borijo za pravico (cel odstavek po Glušič, 1978, str. 14).

Pirniški gospod avtorice Manice Komanove, ki govori o grajskem dečku s kozlovimi rogmi (Dolenc, 1980, str. 71).

Šircljeva označi delo *Tatič* (1923) za obširno avtobiografsko mladinsko prozno delo, kjer je še pod vplivom Cankarjevih črtic, vendar ima tudi nekatere prvine značilne za Bevkovo mladinsko povest: duševne stiske otroka, in sicer otrokova osamljenost, strah in nedoraslost. Omenja tudi potopisno-pustolovsko povest *Lukec in njegov škorec* (1931) ter *Lukec išče očeta* (1932) in razlaga, da je obe zgodbi kasneje združil v eno z naslovom *Lukec in njegov škorec* (1952). Po njenem mnenju se v zgodbi pisatelj osredotoči na žival, škorca Klepca, ki Lukca spremlja skozi duševne stiske in moralne dileme (Širclj, 1984, str. 206–207).

Šircljeva našteje dela, ki spadajo v sklop Bevkovih pastirskih povesti: *Pastirci* (1935), *Grivarjevi otroci* (1939), *Pestrna* (1939)²⁰ in *Jagoda* (1930). Razlaga, da otroci doživljajo moralne stiske, saj živijo v hudih razmerah ter se oklepajo simbolov izgubljene varnosti, in sicer igrač in živali. Za najbolj tragično povest iz otroškega življenja izpostavi povest *Jagoda* (1930), ki je razpeta med trdosrčnim kmetom in ljubeznijo Matevžka do koze Jagode. (Širclj, 1984, str. 207).

Šircljeva nadaljuje, da se Bevk iz kmečkega okolja premakne v predmestno proletarsko družino: v povest *Tovariša* (1934), kjer se ponovi motiv tatiča in navezanosti otrok na žival; in v povest *Tonček*, kjer otroci ne smejo govoriti slovensko v šoli, na ulici in v javnih prostorih (Širclj, 1984, str. 210).

Glušičeva zapiše, da je Bevkova povojna mladinska proza usmerjena v tematiko narodnoosvobodilnega boja, ki so ga po svoje doživljali in se vključili vanj pogumni otroci. Glušičeva je mnenja, da eden od teh otrok nastopa v povesti *Mali upornik* (1951). Razlaga tudi, da je Bevk v delu *Učiteljica Breda* (1963) postavil v ospredje narodne krivice pod okupacijo fašistične Italije. Hkrati trdi, da se večkrat spominja mladosti in otroštva, zato leta 1949 napiše *Otroška leta*, svoje spomine pa dopolni v avtobiografski pripovedi *Začudene oči* (1952). Nadalje omenja pisateljevo delo *Knjiga o Titu* (1955), kjer Bevk iz spominsko-dokumentarnega gradiva otrokom predstavi Josipa Broza – Tita. Pojasnjuje tudi, da v tem času napiše nekaj duhovitih in igrivih besedil za mladino, in sicer *Obnašaj se spodobno* (1953), *Pazi na glavo, glava ni žoga* (1955) (Glušič, 1978, str. 27–28).

---

²⁰ Glušičeva zapiše, da je *Pestrna* nastala leta 1939, vendar Goriška matica ni dobila dovoljenja za izdajo tega dela, zato je knjižica izšla šele leta 1945 (Glušič, 1978, str. 27).

France Bevk je torej pomembno vplival na razvoj slovenske (mladinske) književnosti, saj je v svojih raznovrstnih pripovednih delih ponujal raznolikost otroških književnih oseb. V njegovem mladinskem opusu so otroške književne osebe pravljичne, izvzete iz ljudskega izročila in realistične.

6 VSEBINA IN KARAKTERIZACIJA OTROŠKIH KNJIŽEVNIH OSEB

V pričujočem poglavju bom povzela vsebine Bevkovih mladinskih del in pri vsakem navedla še karakterizacijo otroških književnih oseb.

6.1 Mladinska povest

6.1.1 *Tatič* (1923)

France se mora na veliko željo staršev, še posebno očeta, učiti za trgovskega pomočnika. V prodajalni postane prijatelj s trgovskim vajencem Josijem. France živi pri tujem gospodarju pod strogim nadzorom, saj mu ta vsa pisma namenjena družini prebere, prav tako mu prepove branje knjig. Gospodar je tudi gluha za Francetove želje, saj mu ne posodi denarja, da bi odšel v cirkus. France nekoč vidi Josija, ko ukrade denar iz blagajniškega predala. France ga sčasoma prične posnemati, saj tudi on ukrade nekaj denarja in z Josijem prične tudi piti in kaditi. Gospodar nekega nedeljskega popoldneva izve za Francetovo krajo, saj ga vajenec Josi izda. France prizna gospodarju vsoto ukradenega denarja. Gospodar mu ne verjame, saj meni, da je znesek višji. Josijeva mati se za svojega sina odkupi tako, da gospodarju plača sedemdeset goldinarjev in odtlej jemlje blago v njegovi trgovini. Gospodar pokliče Francetovega očeta in deček mu ob prihodu vse prizna. Gospodar ukaže Francetu, naj zapusti prodajalno in odide domov, Josi pa še naprej opravlja delo v prodajalni.

France že zelo zgodaj vstopi v svojo prvo službo. Ljudje, predvsem mati in gospodar, od njega pričakujejo poštenost. Sprva je priden delavec, saj dobro opravlja svoje dolžnosti. Francetove želje, cirkusa, gospodar ne uresniči, kar ga močno prizadene. France iz blagajniškega predala ukrade petnajst krajcarjev za vstopnico v cirkus, kmalu ga začne peči vest. Gospodar se zaradi kraje razbesni nad Francetom, deček se počuti ponižanega ter začne jokati. Ko gre z očetom nazaj domov, se počuti osramočenega.

Jožef (Josi) je dve leti starejši ter višji in močnejši od Franceta. Ima okrogel obraz, zagorelo polt in zelenkaste oči. Opravlja delo vajenca v trgovini in že od vsega začetka krade denar iz blagajniškega predala. Večkrat se napije ter postane nasilen. Franceta nekoč izda gospodarju, kljub obljubi, da ga ne bo nikoli izdal.

6.1.2 Jagoda (1930)

Matevžek opravlja delo pastirja pri gospodarju Graparju. Sreča se tudi z gospodarjem Košanom, ki mu že v začetku zagrozi, naj njegova živina ne hodi v njegov laz. Nekoč mu gospodar Grapar podari kozo Jagodo, s katero postane velik prijatelj. Nekega dne, v trenutku sanjavnosti, izgubi živino, vključno s kozo Jagodo. Odide k gospodarju in mu to le stežka pove. Gospodar mu zabiča, da se mora sam znajti in živino pripeljati nazaj. Matevžku se zdi najbolj verjetno, da je živina odšla v Košanov laz. Deček odide h Košanu, ta pa mu živine noče vrniti. Nato gre nazaj k svojemu gospodarju, ki se s Košanom pogodi, da mu v zameno za živino, podari kozo Jagodo. Ko Matevžek vidi, da koze Jagode ni več, se ponoči odpravi do Košanovega hleva, vendar Jagode ne najde. Prižge vžigalico k senu in zažge hlev. V tistem trenutku ga Košan vidi in teče za njim, Matevžek pa skoči v prepad.

Matevžek prične s sedmimi leti služiti za pastirja. Sprva mu je hudo pri srcu, saj je obkrožen z neznanimi ljudmi, kasneje se privadi. Matevžek ima zelo rad živali, še posebej kozo Jagodo. Jezi ga koza Blekica, ki pogosto beži v Košanov laz. Rad ima brezskrbno življenje, zato večkrat pomisli, kako bi bilo brez koze Blekice. Všeč bi mu bilo piskanje na piščalko, ležanje v senci ter spanje, v katerem bi se pogreznil v sanje. Boji se gospodarja Košana, ki ga kasneje prične tudi sovražiti. Gospodar Grapar, brez Matevžkove vednosti, proda kozo Jagodo Košanu. Matevžkova misel, da bo Jagoda poginila, ga zapeče v prsih. Postane maščevalen in občuti radost, ko zažge Košanov hlev. Kasneje ga obide groza. Sprijazni se, da Košan ne bo usmiljen do njega, zato skoči v prepad.

6.1.3 Lukec in njegov škorec (1931)

Oče svojemu sinu Lukcu podari škorca in čez nekaj let, zaradi boljšega zaslužka, odide v Ameriko. Nekega dne oče pošlje pismo iz Amerike in ju z materjo povabi k sebi. Lukec kupi kletko za škorca in tvega, da ga bodo pustili na ladjo. Za Lukca se prične vznemirljiva pot, saj vidi nove stvari, izgubi se v Genovi, s škorcem pripomoreta k razkritju potnika, ki je brez vozovnice in potnega lista prišel na ladjo. Čez nekaj dni Lukčeva mati na ladji zboli in umre. Potnik Slokar in potnica Španijolka pomagata Lukcu priti do očeta. Lukec očetu pove, da je mati na ladji umrla. Deček zboli, saj so bili napori zanj prehudi. Ko ozdravi, mu oče obljubi, da se bosta kmalu spet vrnila v svoje kraje, na Vipavsko.

Lukec ima rad pravlјice, rad sanja in se igra s škorcem. Ko je oče odšel v tujino, se je Lukec počutil gospodarja v hiši in se ni nikogar bal. Pri igri z ostalimi otroki je zelo iznajdlјiv in drzen. Ko se poslovi od svoje vasi, občuti tesnobo. Lukec je zelo radoveden fant in rad raziskuje. Deček se mora že zelo zgodaj seznaniti s smrtjo, saj mu mati na ladji umre. V oporo mu je škorec, saj ima deček občutek, da ni sam. Predana mu je težka naloga, in sicer najti očeta in mu povedati za smrt matere.

6.1.4 Tovarisha (1934)

Primoževo družino sestavljajo oče, sestra Tilda, brata Franček in Nejče. Otroci se morajo že zelo zgodaj soočiti s smrtjo, saj njihova mati umre. Za vsa gospodinjska opravila poslej skrbi Tilda. Nekoč Primož in brat Nejče lovita mačko, ta prevrne Tildino uro ter ji razbije steklo. Primož zagrozi Nejču ter Frančku, naj tega ne izdata nikomur. Mačke, ki je bila sicer Frančkova, nato ni bilo od nikoder. Primož v vsakršnem dejanju uboga prijatelja Viktorja. Viktor nekega dne povabi Primoža na most. Primož pride z bratom Nejčem in si zaradi Viktorjevega prigovarjanja Nejča posadi na ramo ter začne hoditi po ograji. Nejče pade in se udari v čelo. Viktor tudi nagovori Primoža, naj ukrade gospe Marjuti denar za steklo. Primož to stori, a Marjuta krajo kmalu opazi. Primož ji vse prizna in Marjuta mu krajo odpusti ter mu podari srebrnik. Oče mu pobere srebrnik in ga porabi za alkohol. Viktorja zaprejo, ta pa za krajo obtoži Primoža in ponj pride stražnik. Marjuta ga reši in tako lahko odide nazaj domov, še prej pa ji mora obljubiti, da se ne bo več družil z Viktorjem. Ko Primož pride domov, ga pričaka Tilda. Na steni spet visi ura, s čisto novim steklom. Primož naslednji dan podari Frančku novo muco.

Primož je visok in močan devetletni fant. Izpod čepice mu rastejo črni lasje. Je slab učenec, bolj ljubi igro kot učenje. Je dober prijatelj z Viktorjem, pri vsem ga posluša ter stori vse kot on želi. Rad lovi Frančkovo mačko in je kasneje žalosten, saj ta prevrne Tildino uro. Ker se počuti krivega, hoče prodati zguljeno pomivalno posodo in tako dobiti denar. Viktor se mu zaradi tega posmehuje, Primož pa do njega občuti močno jezo in ga noče več videti. Zaradi Viktorjevega nagovarjanja ukrade Marjuti denar. Peče ga vest, obide ga tudi strah in zaželi si smrti. Iz velike stiske ga reši Marjuta, ki mu krajo odpusti.

Viktor je enajstletni fant. Je višji in močnejši od Primoža. Ima štrleče rdeče, ščetinaste lase. Je prav tako slab učenec kot Primož. Rad se norčuje iz Primoža in se mu posmehuje. Večkrat

krade in si z ukradenim denarjem kupuje cigarete in vžigalice. Cigarete ponuja tudi Primožu. Prepričuje ga v krajo, da bi lahko plačal steklo za uro, na koncu pa ga izda.

Tilda vsem v družini nadomešča mater in očeta, kljub temu, da je sama še otrok. Je edina v družini, ki služi denar. Večkrat se prepira z očetom, saj ta samo pohajkuje in pije.

Franček je sedemletni fant. Ima svetle lase in žive oči. Je pameten, saj se veliko uči. Lepo skrbi za svojo mačko. Ko mu Primož in Nejče preženeta mačko, mu je hudo. Ko izve, da je Primož kradel, se zaveda, da je kraja velik greh, in meni, da ga bodo obesili, saj je to prebral v knjigah. Primož mu podari novo muco, zato je izredno vesel.

Nejče je trileten fant. Je droben, lasje mu štrlijo vsepovsod.

6.1.5 Pastirci (1935)

Dečki Ferjanč, Blaže in Lenart služijo kot pastirji pri različnih gospodarjih. Večkrat nagajajo Matevžu in Matevževki. Ferjanč nekoč vrže Matevževkin listnik v grm in za to okrivi Blažeta in Lenarta. Naslednji dan si zaželijo kostanja in ga ukradejo Matevžu. Blaže in Lenart med peko kostanja namenoma vržeta Ferjanču nekaj žerjavice, tako da žareče oglje zleti Ferjanču v obraz in za srajco. Ferjanč iz jeze nastavi lisičji skobec, ker meni, da se bo vanj ulovil Lenart, a se namesto njega ujame Blaže. Ferjanč gre po pomoč k Matevžu, ki ga zaradi preteklih zamer pretepe. Matevž Blažeta reši iz skobca, a je ta tako poškodovan, da ne more več delati in namesto njega pride nova pastirica Terezka. Terezka se prične s Ferjančem dobro razumeti. Lenart ju zaradi tega zbada, češ da sta mož in žena. Ferjanč mu v jezi vzame hlače in jih obesi na palico, Lenart pa mu prereže gugalnico. Ko Ferjanč izgine, se Lenart boji, da ga je ubil. Kmalu se izkaže, da je Ferjanč pobegnil, ker ga je gospodar pretepel. Ferjanč gre na gugalnico in iz nje pade ter vidi, da jo je nekdo prerezal. Lenart mu prizna, da je on to storil, zato ga pretepe. Naslednji dan si Lenart, Terezka in Ferjanč skupaj delijo kosilo in se spet spoprijateljijo.

Ferjanč je pastir gospodarja Pologarja. Ima bele lase in širok, pegast obraz. Je najmočnejši od vseh pastirjev. Je zelo gospodovalen, saj nikoli ne prinaša drv, to delata druga dva pastirja. Prav tako ga druga dva pastirja venomer ubogata. Pastirji imajo več gugalnic, toda upoštevajo le eno, in sicer Ferjančevo. Ta je njegova iznajdba in lastnina. Kadar je Ferjanč slabe volje, nikomur ne pusti nanjo. Ko nekoč ukrade Matevževkin listnik in ga vrže v grmovje, zaradi

strahu pred kaznijo, krivdo naprti Blažetu in Lenartu. Ko se mu ta dva maščujeta, ga prizadene. Ferjanč ne mara deklic, še posebej ne pastiric. Drugače je s pastirico Terezko, saj je do nje zelo sočuten. Ko izve, da mu je Lenart prerezal gugalnico, ga prične zaničevati. Zaradi tega ga pretepe, a kasneje občuti veliko krivdo.

Lenart je pastir gospodarja Kolkarja. Je visoke in suhe postave. Je zelo iznajdljiv in trmast. Rad pripoveduje razne zgodbe. Prav tako kot Ferjanč ne mara deklic, še posebej ne pastiric. Ko Ferjanč Terezki pusti na gugalnico in njemu ne, se pred pastirico počuti osramočenega. Postane jezen in maščevalen. Ko mu Ferjanč vzame hlače, si zaželi, da bi zgrabil skalo in z njo vse pokončal. Iz maščevanja zareže gugalnico in kasneje občuti veliko krivdo. Ko Ferjanč izgine ima slabo vest, saj misli, da ga je on ubil. Popadeta ga groza in strah. Sanja o angelu, ki čepi nad njim, ter o mrtvem Ferjanču. Ko Ferjanč pride nazaj, ni več jezen nanj. Prevzema ga globoka hvaležnost.

Blaže je najmlajši pastir gospodarja Brdarja. Ima malce ukrivljene noge in rjav obraz, neprestano se mu smeje. Ima črne oči. Kot najmlajši se obema pastirjema pokorava, starejša dva pa izkoriščata njegovo lahkoverost. Ferjančevi zvijači takoj nasede in se ujame v skobec, ki ga močno poškoduje.

Terezka je nova pastirica gospodarja Brdarja. Je iste starosti in velikosti kot Blaže. Dekle je suhe postave, nosi čizme in zelen predpasnik. Ima oster obraz in temne oči ter ruto zavezano pod brado. Je razvajena deklica, saj se rada drži matere ter pestuje punčko. Ko mora uloviti veliko čredo ovac, ki so ušle, jo to navda z obupom in strahom. Do Ferjanča ima več zaupanja kot do Lenarta. Lenart se ji smili, zato mu ponudi medeno hruško.

6.1.6 Grivarjevi otroci (1939)

Grivarjevo družino sestavljajo mati Micka, oče Jernej in otroci Tinče, Mretka in Blaže. Že zelo zgodaj otroci postanejo sirote, saj njihova mati in oče umreta. Za gospodinjo pride vdova Tona, ki so jo otroci zelo vzljubili, prav tako je Tona vzljubila otroke, kot bi bili njeni. Težak položaj sirot še bolj zaplete Liza, saj se ji zahoče Grivarjeva koča. Liza prepodi Tono, ki je lepo skrbela za otroke. Blaže teče za njo in ta ga vzame s seboj. Liza in njen mož Lovro prideta v Grivarjevo družino ter pripeljeta s seboj hčerko Žefko. Tinče nekega dne vzame očetovo uro, saj se boji, da jo bo vzel Lovro. Liza ga obtoži, da je kradel in ga hoče udariti.

Tinču uspe pobegniti, s seboj vzame še sestro Mretko. Skupaj prespita pri kmetu Kocjanu na seniku. Ta vidi Tinčevo uro in meni, da sta tatiča, ter ju odpelje k orožniku. Otroka pojasnita, da je ura njuna, saj sta jima jo zapustila starša. Orožnik ju odpelje pred sodnika. Sodnik Tinčeta in Mretko odpelje domov, kjer ju nahranijo in jima podarijo knjigo in punčko. Stric Košan ju pride iskat, domov se vrneta tudi Tona in Blaže. Nekaj časa živijo skupaj, nato Košan ukaže, da mora iti Mretka za pestrno in Tinče za pastirja. Blaže pa je še premajhen, zato ostane doma.

Tinče ima šest let, ko mu umre mati. Je deček, ki pred drugimi ne mara jokati, da premaga žalost si rad zažvižga. Tinče Lizine hčerke Žefke ne mara, zato ji večkrat nagaja. Tinče trpi mačehovsko vedenje le en dan in se Lizi upre ter že naslednjega dne pobegne od doma. Je zelo zaščitniški do sestre Mretke in ko mora za pastirja, ji obljubi, da jo bo obiskal.

Mretka ima pet let, ko ji umre mati. Je tiha in ponižna deklica. Izjemno je navezana na punčko in Tinčeta. Ko pobegne z bratom od doma, ji ni hudo, saj ji je on v oporo. Ko mora oditi za pestrno in se ločiti od Tinča, začuti tesnobo v srcu.

Blaže ima tri leta, ko mu umre mati. Tudi njega ta dogodek močno prizadene, saj ga nihče ni mogel pomiriti. Je uporne in jezne narave, saj sprva ne sprejme gospodinje Tone, noče namreč nobene tuje ženske v hiši. Ne zaupa nikomur, a se omehča, saj mu Tona skrivaj daje hrano. Kmalu ima Tono najraje in jo celo kliče mater. Ko mu po smrti očeta grozi, da bi izgubil tudi Tono, jo prisili, da ga vzame s seboj.

Žefka je Lizina hči. Je razvajena, saj lahko spi ob peči in je cvrček, medtem ko drugi otroci sipijo na mrzlem in nimajo kaj jesti. Mretki vzame punčko, saj se ji zdi lepša.

6.1.7 Pestrna (1939)

Družino Grivarjevih sestavljajo mati, sin Petrč in hčerka Nežka. Oče je le poredko prišel domov, saj je delal v tujini. Mati je Nežko, zaradi celodnevne dela, prisiljena puščati samo doma in ji v tolažbo naredi punčko iz cunj. Nekoč Nežko zaloti kmetica Mejačevka, ki prosi njeno mater, če lahko Nežko vzame za pestrno svoje Maričke. Kljub pomislekom mati ugodi Mejačevki, saj se zaveda, da je sama ne more varovati. Nežka še ni dorasla nalogam: razvajenost Maričke, nagajanje pastirja Tinčeta, nočno strašenje Filipa. Ko nekoč išče svojo punčko Pikapolonico, ki jo je pastir Tinče skrnil, pusti Maričko samo. Mejačevka najde

Maričko vso premočeno in premraženo. Postane huda na Nežko, zato jo pretepe pred vso družino ter punčko Pikapolonico vrže v smeti. Punčko iz smeti pobere Tinče in jo prinese k Nežki. Predlaga ji, naj pobegne in ji pri tem tudi pomaga. Ko Nežka pride domov, hudo zboli. Iz tujine se vrne oče, obišče pa jo tudi Tinče. Nežka k sreči okreva in dobi voljo do življenja.

Nežka je majhno in plaho dekle z rdečimi lici in živahnimi očmi. Ima več bratov in sester, doma pa je poleg nje ostal le še brat Petrč, ki ga ima Nežka zelo rada. Nežko je pogosto strah in večkrat joče. Ko ji mati naredi novo punčko, jo pestuje, ji poje, saj se ji zdi živa. Nežki se pogosto zaradi Maričke godi krivica, zato je do nje le navidezno ljubezniva. Prav tako ne mara gospodarice Mejačevke, saj ji ta pred prihodom obljublja novo obleko, a ji želje ne izpolni. Še posebej močno prizadeta in osramočena je ob dogodku, ko jo gospodarica pretepe. Ko pobegne, jo je zelo strah, vendar vztraja do doma.

Petrč je Nežkin brat. Je suhe postave, zato so ga večkrat zmerjali s »suho južino«. Zna lepo piskati na piščal in rezljati različne predmete. Petrč ima zelo rad Nežko, nekoč ji izdelava leseno punčko. Včasih je nagajiv in draži Nežko, vendar ni sebičen. Petrč pase edino kozo v gmajni in prihaja domov šele zvečer.

Tinče je Mejačev pastir. Je dve leti starejši od Nežke, močan in ima kuštrave lase. Je vesel in nasmejan deček. Zelo rad ima živino in pašnike. Težave mu povzročata le krava Pirha. Večkrat je tepen od gospodarja Mejača. Tinču Nežka zelo ugaja, zato ji rad ponagaja. Nekoč ji skrije punčko Pikapolonico in ko Nežka zaradi punčke joče, ga močno gane. Je zelo dobrega srca, saj nekoč Mejačevka vrže Pikapolonico v smeti, Tinče pa jo pobere in odnese k Nežki. Za Nežko ga močno skrbi, zato ji tudi pomaga pobegniti.

Marička je hčerka Mejača in Mejačevke. Je razvajena in nikoli ni okregana. Zgleduje se po materi. Bistro opazi, da je ona gospodinja in Nežka njena dekla. Če Nežka pozabi nanjo, prične jokati. Ko jo Nežka pusti samo, je nanjo jezna in materi vse pove. Rada obtožuje Nežko, četudi ni kriva.

Filip je Maričkin brat. Ima debela lica in svetle lase. Je nagajiv in zato večkrat tepen od očeta Mejača.

6.2 Zgodovinska pripovedka

6.2.1 *Kozorog* (1933)

Na Pirniškem gradu je živel gospod Konrad, ki je že kot otrok znal vihteti bič. Ko odraste, pride čas, da se oženi. Nekoč kocka s Smledniškim gospodom, ki mu v pijanosti obljubi hčerko Katarino za ženo. V tistih časih je bilo za ženitev značilno, da je na poročno jutro ženin daroval nevesti konja, robinjo in zlato verižico. Konrad je imel vse, razen verižice. V Ljubljani je živel Žid Marhodej, ki je imel zlato verižico in jo obljubil Konradu, če mu pošlje hlapca s stotimi zlatniki. Konrad Marhodeja prelisiči in mu vzame verižico, Marhodej pa ostane brez zlatnikov. Pisatelj tu vključi še zgodbo o razbojniku Golu, ki se kasneje pokori, in o brodarju, njegovi ženi, sinu Blažetu; pozneje je gospa Klemenovka prinesla k njim še deklico Maričko. Končno pride dan Konradove poroke z gospodično Katarino. Po svatbi je Konrad prinesel kozoroga in želel, da bi se brodar spopadel s to živaljo. Kozel je, pred očmi Blažeta, močno sunil brodarja. Brodarica naslednji dan vidi dve smrtnici, kar je pomenilo, da bosta v hišo prišli dve smrti. Vidi ranjenega moža, ki pred njenimi očmi umre. Vzame Maričko v naročje in prosi Devico Marijo, naj ne bo še ene smrtne žrtve in v zameno za to, obljubi Maričko Devici Mariji. Konradova žena Katarina medtem rodi otroka Ulrika, ki ima na glavi dva rožička. Konrad Katarini ukaže, naj dečka zaprejo v štirioglati stolp. Konrad čez nekaj časa sreča sina, vendar ne občuti očetovske ljubezni ter odide. Kmalu ga najdejo mrtvega. Katarina svojega sina Ulrika spusti iz gradu, otroci pa se mu pričnejo posmehovati zaradi rogov. Ulrik izgine in prebiva v goščavi. Puščavnik mu nekoč napove, da bo rešen, saj ga bo rešila nedolžna deklica. Marička nekoč najde Ulrika in ga reši. Ulriku izginejo rogovi in vrne se k materi. Marička odide v samostan in obljubi svojo dušo Bogu.

Konrad (otrok) je krščen v nemških deželah. Za krstnega botra je imel hudiča in za botro čarovnico. Žene mu prerokujejo, da bo močan in mogočen, bogat ter zloben in grešen. Kot otrok ni nikdar jokal, tepel je pestunje. Ko nekoliko zrasede, preganja otroke po vasi. Boji se očeta, a ko ta umre, se ne boji nikogar več.

Ulrik (Kozorog) je lep kot angel, belopolt, črnolas deček. Ima prelepe sinje oči. Iz las mu gledata dva izrastka. Razmišlja, zakaj ima edini roge, zaželi si svobode. Ima živalska nagnjenja. Je nesrečen, ko se mu ljudje posmehujejo, zato odide v goščavo. Začne se bati ljudi. Ko ga Marička reši, postane tlačanom dober in pravičen. Umre v visoki starosti.

Blaže je triletni Brodarjev sin. Ko Sava naraste in oče odide s Konradom, sanja o grdem možu z brado, ki ga zgrabi za lase. Ko vidi bolno mater, je močno žalosten. Priča je očetovemu boju s kozorogom in ob tem dogodku prične kričati. Ko nekoliko zrasede, postane krepak fant.

Marička je dobra in verna deklica. Ljudje jo imajo zelo radi, še posebej mati. Je ubogljiva, pridna in delavna. Postane rešiteljica, saj reši Ulrika njegovih rogov. Pogosto misli na Ulrika in to občuti kot greh. V duši hoče ostati nedolžna in čista. Ker jo je mati obljubila Devici Mariji, je prisiljena oditi v samostan, kjer obljubi svojo dušo Bogu.

6.3 Ljudska pravljica

6.3.1 Čarovnica Čirimbara (1938)

Zbirka vsebuje osem pravljič, z naslednjimi naslovi: *Čarovnica Čirimbara, Skopuh in mravljinček, Starka in razbojniki, Pastorka, Čudne živali in čudežna palica, Razbojnik in njegov kumče, Plašne in psoglavci, Te vidim*. V nadaljevanju obravnavam le tiste pravljice, v katerih nastopajo otroške književne osebe.

Pravljica *Čarovnica Čirimbara* pripoveduje o družini, očetu Bisagarju, materi in njunima otrokoma Mretki ter Juretu. So zelo revni, imajo le starega osla. Bisagar z oslom odide v mesto ter hodi po prodajalnah in kupuje, kar mu je bilo naročeno. Osel na poti začne umirati, Bisagarja obišče smrt. Bisagar v žalosti reče smrti, da bi mu bilo ljubše, če bi izgubil ženo kot osla. Smrt njegove besede vzame resno in osel ozdravi. Ob vrnitvi domov Bisagar izve, da je žena hudo bolna. Počuti se krivega in osla proda, da bi dobil denar za učenega padarja. Učeni padar mu pove, da so edino zdravilo za njegovo ženo jagode. Ker je zima, Bisagar ne ve, kje jih bi našel. Sin Jure ga spomni, da so jagode v vrtu čarovnice Čirimbare. Bisagar odide na pot, a ne upošteva navodil živali, ki jih na poti sreča. Čarovnica vrže v njega lonec, Bisagar se spremeni v mačka. Ker očeta ni domov, se Jure odpravi k čarovnici. Ta upošteva navodila živali, nabere jagode, vendar ga v čarovničinem vrtu premamijo cekini. Ker je čarovničin vrt začaran dobi, zaradi ukradenih cekinov, oslovska ušesa. Na poti domov ga ujamejo razbojniki ter mu poberejo zlatnike. Nato se Bisagarjeva hčerka Mretka odpravi iskat očeta in brata. Po poti sreča pesnika, ki ji obljubi, da bo skrbel za mater, medtem ko je ne bo. Mretka s pomočjo živali najde Jureta. Maček se spremeni v lonec in pade čarovnici na glavo ter jo ubije. S čarovniško palico spremenijo mačka v očeta in odstranijo Juretova oslovska ušesa. Pesnik

medtem pripoveduje materi zgodbe in s tem doseže, da je smrt še ne vzame. Vsi skupaj materi prinesejo jagode in ta ozdravi, smrt pa jezno odide iz hiše.

Jure je deček, ki ga je pogosto strah. Boji se materine smrti, zato zbere pogum in odide po jagode k čarovnici Čirimbari ter tvega svoje življenje. Da prežene strah, si na poti prične žvižgati. Premamijo ga cekini v čarovničinem vrtu, ki jih noče ukrasti za lastno korist, ampak za dobro družine. Zaradi oslovskih ušes je žalosten in ko ga razbojniki zaprejo, občuti velik strah. Tolaži ga le misel, da ima jagode za bolno mater.

Mretka je navidez drobna in šibka deklica. Ker očeta in brata ni že dlje časa domov, zbere pogum in ju gre iskat. Sreča se s smrtjo ter jo prosi, naj prizanese materi.

Pravljica *Pastorka* pripoveduje o družini, ki jo sestavljajo oče, žena in hčerka. Žena kmalu umre in tako hčerka ter oče ostaneta sama. Oče vzame za ženo hudobno gospo. Ta že ima hčerko, ki jo razvaja. Nekoč ukaže možu, naj pastorko odpelje v gozd in jo tam pusti. Oče to le stežka stori, saj ima hčerko rad, vendar se nove žene zelo boji. Pastorka, zaradi dobrosrčnosti do živali, preživi in dobi novo obleko ter cekine. Ko mačeha vidi, da je obogatela, pošlje še svojo hčerko v gozd. Ker njena hčerka ne upošteva navodil živali, v gozdu umre. Mačeha od žalosti umre, oče in hčerka pa zapustita premoženje revnim ljudem.

Pastorko mačeha večkrat tepe s trnjevo palico, medtem ko jo ima oče zelo rad. Ko jo oče pusti samo v gozdu, jo je zelo strah. Je dobrega srca, saj v gozdu odlomi košček hlebčka in ga podari petelinu in mački. Upošteva njuna navodila ter tako obogati. Njena dobrota se pokaže tudi, ko zapusti vse premoženje revnim.

Hčerko mati zelo razvaja. Vedno je bel kruh in se sprehaja po polju. Ko jo očim pusti v gozdu, ne pokaže dobrote. Hlebec kruha hoče imeti samo zase in je pri tem hudobna do živali. Ne upošteva njihovih navodil in zaradi tega umre.

Pravljica *Razbojnik in njegov kumče* pripoveduje o revnemu coklarju, ki išče botra za svojega otroka. Ko coklar vidi lepo oblečenega moža, ki se mu ponuja za botra, to priložnost sprejme. Žena je glede tega skeptična, saj tega gospoda ne poznata. Vseeno krstijo otroka in boter podari coklarju zlatnike ter reče, da bo otroka obiskal čez en mesec. Otrok čez en teden umre in pride v nebesa. Noče vstopiti v nebeško kraljestvo, saj hoče da gre boter z njim. Sveti Peter in Bog otroka opomnita, da je njegov boter razbojnik, vendar otroku to ni mar. Bog otroku

podari kanglico, ki jo nese do botra, in mu naroči, naj jo do vrha napolni s solzami, saj bo le tako prišel v nebesa. Razbojnik je vesel, da se ga je Bog usmilil in prične jokati v kanglico. Od kesanja mu počí srce in umre. Njuna duša zleti v nebesa, kjer ju sprejme Bog.

Otrok je dvanajsti otrok coklarja. Umre teden dni po krstu, dobi peruti in postane angel. Je dobrega srca, saj ne glede na to, kdo je njegov boter, hoče z njim v nebeško kraljestvo. Ponosen je, da je postal kristjan in ga je pri tem boter držal za roko.

Pravljica *Te vidim* pripoveduje o materi in njenih treh hčerah. Mati v jezi izreče, da bo hčerke dala vsakomur, četudi pride vrag. Vrag jo sliši, se preobleče v snubca in pride k materi. Mati mu z veseljem podari starejšo hčerko. Vrag ženo lepo obleče in ji da rožo v lase. Pove ji, da je v gradu dvanajst sob, vendar dvanajste ne sme odpreti. Žena ga ne upošteva, odpre dvanajsto sobo in zagleda pekel. Hitro jo zapre, vendar vrag po osmojeni roži v laseh vidi, da je bila v dvanajsti sobi in jo vrže med plamene, kjer je že njen stric. Vrag pride snubit drugo in nato še tretjo hčerko. Pri drugi se ponovi isto, tretja hčerka pa vzame rožo iz las in pogleda v dvanajsto sobo. Vrag tako meni, da je upoštevala njegova navodila, saj roža ni bila osmojena. Da bi rešila svoji sestri, reče vragu, da bi rada poslala materi nekaj darov. Naroči mu, naj jih on nese. Hčerka odide v dvanajsto sobo, potegne strica iz nje in ga naloži v skrinjo. Vragu naroči, naj ne pogleda, kaj je v skrinji. Stricu naroči, če se na poti vrag ustavi, naj reče »te vidim«. Vrag se res ustavi in skuša pogledati v skrinjo, a v tistem trenutku stric reče: »Te vidim.« Vrag misli, da ga žena vidi, zato nadaljuje pot. Čez nekaj dni žena prosi vraga za isto uslugo, le da je v skrinji nosila sestro. Tretjič, še drugo sestro. Nazadnje ji je vrag moral obljubiti, da ne bo prestopil več praga njihove hiše. Vrag je spoznal zvijačo, a ni smel za sestrami, ker je obljubil, da ne prestopi več praga njihove hiše.

Starejša hčerka, srednja hčerka, mlajša hčerka so lene in neubogljive. So radovedne, saj vse odprejo dvanajsto sobo, četudi ne bi smele. Mlajša hčerka je od sester bolj iznajdljiva, saj si ob ogledu dvanajste sobe vzame rožo iz las. Mlajša sestra je tudi dobrosrčna in pogumna, saj reši sestri in strica iz pekla.

7 OTROŠKA KNJIŽEVNA OSEBA V MLADINSKI POVESTI

Spodnja tabela služi za preglednejšo razvrstitev otroških književnih oseb, saj so tu zapisana otroška imena, ki nastopajo v posamezni mladinski povesti. Otroške književne osebe sem razdelila na dva podtipa, in sicer na glavne in stranske otroške književne osebe.

	Otrok – glavna književna oseba	Otrok – stranska književna oseba
<i>Tatič</i>	France	Josi
<i>Jagoda</i>	Matevžek	/
<i>Lukec in njegov škorec</i>	Lukec	/
<i>Tovariša</i>	Primož, Viktor	Tilda, Franček, Nejče
<i>Pastirci</i>	Ferjanč, Lenart	Blaže, Terezka
<i>Grivarjevi otroci</i>	Tinče, Mretka, Blaže	Žefka
<i>Pestrna</i>	Nežka	Petrč, Tinče, Filip, Marička

Tabela 1: Pregled glavnih in stranskih književnih oseb v mladinski povesti

V Bevkovih mladinskih povestih otroške književne osebe doživljajo tegobe zaradi različnih življenjskih situacij. V nobeni od mladinskih povesti nimamo opravka s srečnim, nedolžnim, brezskrbnim ali celo čudežnim otrokom. Ker se v otroških književnih osebah prepletajo večinoma negativna čustva, se bom posvetila naslednjim sklopom:

- **Otroška stiska** (materialna in duševna stiska),
- **sprti otrok** (otrok v sporu z vrstniki, otrok v sporu z odraslimi književnimi osebami),
- **otrok, ki se oklepa živali ali igrače.**

7.1 Otroška stiska

Otroci pogosto živijo v revnih družinah. Starši jih, včasih na pobudo drugih, zaradi boljšega življenja in zaslužka že zelo zgodaj pošljejo k tujim gospodarjem. Otroci so tam osamljeni in imajo domotožje, včasih jih je strah, lahko doživljajo tudi krivice. Razmere v katerih živijo so neznosne, saj se ne morejo z nikomer pogovoriti in nobenemu zaupati.

7.1.1 Materialna stiska (revščina)

a) France (*Tatič*)

Oče ne more sam preživljati družine, zato pošlje svojega sina Franceta k tujemu gospodarju in njegovi ženi, da bi se izučil za trgovskega pomočnika. Oče s svojim delom ni zadovoljen, zato hoče Francetu omogočiti boljše življenje.

»Vsak stan ima svoje težave,« je dejal oče. 'Jaz sem čevljar in kaj imam od tega? Zame ni dežja ne noči. Ko drugi počivajo, jaz delam. Ne zaslužim toliko, da bi živel brez skrbi, še za bajtarje je včasih bolje.' /.../ 'Naj poskusi živeti bolje kot jaz, če se mu posreči'« (Bevk, 1963, str. 8–9).

b) Matevžek (*Jagoda*)

Podobno se godi Matevžku, ki mora na pobudo tete služiti kruh pri tujih gospodarjih. Gospodar Grapar in mati se pogajata za Matevžka ter se zanj kasneje pogodita. Pisatelj zapiše:

»Tedaj je bil Matevžek kot kozliček, ki ga spomladi prodajo; mati in Grapar sta barantala zanj. Pogodila sta se: toliko dobi obleke in toliko v denarju. Mati je sinčku pripravila culo, priložila je molek./.../ Tako je odšel v svojo prvo službo« (Bevk, 1969, str. 75).

c) Nežka (*Pestrna*)

Prav tako mora Nežka, na željo gospe Mejač, priti za pestrno. Gospa Mejač ji obljublja le igranje z njeno hčerko Maričko, vendar se kasneje izkaže, da mora Nežka opravljati dela, primerna za odrasle ljudi.

»Daj mi Nežko, da bo malo povarovala našo Maričko!« /.../ 'Saj tudi ne bo pestovala. Igrali se bosta skupaj, to bo vse.' /.../ Bili so zgovorjeni. Nežka je postala Mejačeva pestrna« (Bevk, 1984, str. 156).

Poleg Nežke opravljata delo pastirja tudi Nežkin brat Petrč, saj pase kozo in prihaja domov šele zvečer, in Tinče, ki je pastir pri gospodarju Mejaču.

d) Ferjanč, Blaže, Lenart, Terezka (*Pastirci*)

Ferjanč, Blaže in Lenart prihajajo iz revnih družin, zato opravljajo delo pastirjev pri tujih gospodarjih. Terezka se jim pridruži kasneje, in sicer proti svoji volji.

»/.../ Le z grožnjami in obljubami so jo pripravili do tega, da je postala pastirica. Ko je prvi večer prignala s paše, se je razjokala. Mati je bila v skrbeh, kaj se ji je zgodilo. Toda Terezka ni povedala nič pametnega. Rada bi bila ostala doma, toda mati je bila neizprosna. Terezka se je morala vdati« (Bevk, 1984, str. 110).

e) Mretka, Blaže (*Grivarjevi otroci*)

Po Košanovem mnenju sta Mretka in Blaže dovolj stara, da začneta opravljati delo pri tujih gospodarjih.

»Vedno ne bodo mogli ostati doma in odpirati ust, da bi jih kdo pital kot ptiče v gnezdu.' /.../ 'Ko sem jaz imel ta leta, sem že zdavnaj pasel krave. Otroci se morajo zgodaj priučiti delu, sicer postanejo potepuhi.' /.../ 'Sama si bosta morala služiti kruh. Kakor si ga bo moral tudi Blaže, kadar doraste. Ali pa se pasita na gmajni kot koza'« (Bevk, 1984, str. 73–74).

f) Tilda (*Tovariša*)

Zaradi materine smrti mora Tilda, ki je najstarejša med otroki, sama poprijeti za delo. Poleg tega je tudi gospodinja in vsem bratom nadomešča mater.

»Oče je trdo molčal. Bil je po poklicu pleskar, a se po ženini smrti ni več oprijel stalnega dela. Otroci niso vedeli, kod hodi, kje dobi, da se toliko večerov napije. Tilda je bila edina, ki je služila. Poleg tega jim je gospodinjala« (Bevk, 1969, str. 11).

7.1.2 Duševna stiska (osamljenost, strah, krivice)

a) France (*Tatič*)

France pri tujem gospodarju pogreša dom in družino ter se počuti osamljenega.

»Obšlo me je domotožje, počutil sem se strašno osamljenega. Mislil sem na dom in pri tem mi je bilo sladko, kakor da mislim na raj. Rad bi se bil komu razodel, odložil svojo težo – a komu? Ni ga bilo, ki bi mu mogel zaupati. Ni ga bilo!« (Bevk, 1963, str. 26).

Velik del dolžnosti je pripadal Francetu, medtem ko je vajenec Josi ponočeval in kradel denar iz blagajniškega predala. Ko France izve za Josijevo krajo, ga to močno pretrese.

»Zadelo me je, kakor da sem jaz storil tisti neodpustljivi greh, se zopet sklonil in mirno ždel. Čustev, ki so me obhajala tisti trenutek, ne morem popisati. Tresel sem se po vsem telesu, čutil sem pijanost in omotico. Ko sem se dvignil, sem uprl pogled v Josija, ki je stal v svojem kotu in si grizel nohte« (Bevk, 1963, str. 32).

France prične s krajo in pri prvem dejanju doživi velik strah in stisko, saj mu je žal za storjeno.

»Bilo mi je kakor, da nekdo stoji za menoj in mi neprestano sika na uho: Tatič! Naj sem v mislih še tako opravičeval svoje dejanje, sem na koncu koncev dognal samo eno: Tatič!« (Bevk, 1963, str. 42).

Ko gospodar izve za Francetovo krajo, France meni, da mu je vse odpuščeno. Ob prihodu Francetovega očeta gospodar začne spet obujati pretekle dogodke, kar Franceta močno prizadene.

»Začelo se je novo opisovanje cele stvari, pretehtovanje vseh potankosti, povečavanje mojih dejanj, pijanstva in tatvine. Vse, kar sem že večkrat slišal in pretrpel, so ponovili še enkrat, vpričo očeta, le še z večjo slastjo« (Bevk, 1963, str. 62).

b) Matevžek (*Jagoda*)

Tudi Matevžek se počuti osamljenega pri tujem gospodarju, pozneje se na nov dom privadi.

»Tako čudno, nenavadno mu je bilo prvo noč v tuji hiši. Tuji obrazi, tuje navade, tuji klanci, še drevesa so mu bila tuja /.../ Matevžku pa je bilo tesno v duši, misli so mu obletavale dom, mučilo ga je domotožje /.../ Pastirček ni mogel izreči besedice niti prikimati, tako mu je bilo; najrajši bi bil planil v jok /.../« (Bevk, 1969, str. 76).

Velik strah mu vzbuja gospodar Košan, ki mu večkrat grozi in ga tudi pretepa. Matevžek, iz maščevanja, zažge Košanov hlev in ta prične teči za njim. Matevžek pri tem doživlja neizmeren strah, saj ni nikogar, ki bi mu lahko pomagal. Ker se zave, da Košan ne bo usmiljen do njega, skoči v prepad in se ubije.

»Ni se ozrl, vendar je čutil, da nekdo teče za njim. Napel je vse moči; zdelo se mu je, da se mu noge ne dotikajo tal, kot da je dobil peruti. /.../ Matevžku je srce odskakovalo v prsih, pešale so mu noge, mislil je, da se bo zdaj zdaj zgrudil. Le tega ne! Ne Košanu v roke! Ubežati ali se ubiti, skriti se ni mogel, zakaj sadovnjak je bil razsvetljen kot podnevi. /.../ Dospel je do hrastiča, ki je rasel nad prepadom. Matevžek se ga je oklenil z obema rokama, da se je ulovil, a

že je ves omotičen zgrozil, pod njim je zijala globina. Košan je bil le za pet korakov za njim. Pastirček je imel na izbiro le brezno ali Košanov srd. V skrajnem strahu in stiski si je izbral prepad. Od hrastiča se je najprej odtrgala senca, nato telo, potem sta oba izginila v globino ...« (Bevk, 1969, str. 107).

c) Nežka (*Pestrna*)

Nežki je zelo hudo, ko se mora posloviti od matere in se navaditi na novo življenje pri družini Mejač.

»Gledala je za materjo, ki je odhajala po gozdu. Na rokah ji je bingljala cula, v katero je bila Mejačevka zavezala pol hlebca s prgiščem boba in fižola. Vsa otrpla je tiščala prst v ustih. Najrajši bi bila zavpila in stekla za njo« (Bevk, 1984, str. 159).

Nežka pri Mejačevih doživlja žalostne trenutke in krivice. Pogosto je močno utrujena, saj mora neprestano ubogati Maričko.

»Kdaj pa kdaj je bila tako izmučena, da bi se najrajši sesedla in se bridko razjokala. Toda morala je k Marički. Z njo se je igrala in tekala po griču. Ali pa jo je nosila na rami. Tega se Marička ni nikoli naveličala. 'Še, Še!' je zahtevala. Nežka je morala ubogati. Tekala je z njo ko nora« (Bevk, 1984, str. 161).

Nežka se močno boji gospodarice Mejačevke, saj je ta do Nežke pogosto nestrpna. Prav tako pa ta ne izpolni vsega, kar Nežki obljubi.

»/.../ Bala se je Mejačevke. Ta ni bila več tako sladka kot prve dni. Postala je sitna in ujedljiva. Rožičaste obleke ni nikoli več omenila. Morda je nanjo celo pozabila. 'Kdaj mi boste kupili oblekico?' jo je Nežka nekoč spomnila. 'To si neučakana!' se je zavzela gospodinja. 'Saj si šele prišla ... In – ali si bila zadosti pridna?' To je bilo za Nežko kot udarec v srce. Temna bolečina se ji je kot trn zasadila v dušo. Mejačevka ji je obljubila rožičasto obleko le, da jo je zvalila s seboj. Grdo so jo prevarili ...« (Bevk, 1984, str. 162).

Nežka, na Tinčevo pobudo, zbeži iz Mejačeve družine. Na poti domov jo je zelo strah, saj si domišlja različne strahove.

»Strahovi! Bila jih je polna njena domišljija. Kadar se je storila noč, so izleteli ko roj čebel in se postavili na pot. Prav dobro jih je videla. Bili so zgolj njeni znanci, pregrozne pošasti s stoterimi rokami. Bala se jih je, tako se jih je bala, da je bila na pol mrtva« (Bevk, 1984, str. 192).

d) Lukec (*Lukec in njegov škorec*)

Lukec občuti tesnobo, ko mora zapustiti kočo, v kateri je dotlej živel.

»Do tistega hipa se mu je kočica zdela nenavadna, celo grda. Tedaj pa bi jo bil najrajši vzel s seboj kot škorca, če bi bil mogel« (Bevk, 1980, str. 34).

Ko Lukčeva mati na ladji umre, je Lukcu močno hudo, saj ostane sam s škorcem. Strah vzbujajoča mu je tudi misel, da mora sam poiskati očeta in mu povedati za materino smrt.

»Mati je ležala na ozkem, belem ležišču. Ob zglavju ji je gorela luč. Bila je voščeno blede, mirna. Oči so se ji skozi na pol odprte veke še zmeraj upirale nekam v strop. Na licih ji je ležal medel nasmeh. Lukec je obstal ob nji. Noge so se mu zatresle, roke so mu bile kot odrevenele, da mu je klobuk padel na tla« (Bevk, 1980, str. 76).

e) Primož (*Tovariša*)

Primož je pretresen, ker razbije steklo Tildine ure. Ker ne ve, kje dobiti denar, posluša prijatelja ter ga ukrade gospe Marjuti. Ko ji ukrade denar, občuti močan strah in tesnobo, zaželi si celo smrti.

»Primož je bil sam, tako strašno sam. Imel je občutek, da nikoli več ne bo smel med ljudi. Morda že vsi vedo, ne samo Marjuta in stražnik, temveč celo Tilda in oče, Franček in Nejšče. Za vsakim vogalom čaka po en stražnik, da ga zgrabi za vrat. /.../ Celó želel si je, da bi umrl. Zaprl je oči in stisnil zobe, da bi ga manj bolelo. Nič ga ni požrlo. Odprl je zopet oči, okoli njega je bila le črna noč. Pomiril se je nekoliko, tedaj ga je obšel resničen strah« (Bevk, 1969, str. 39).

f) Lenart (*Pastirci*)

Lenart iz jeze prereže Ferjanču gugalnico in kasneje misli, da ga je ubil. Ob tem doživlja nočne more, močno ga je strah in vse to zadržuje zase, saj ne se zmore nobenemu izpovedati. Lenart si domišlja:

»Pogledali ga bodo v oči in mu vse brali v zenicah. Oči ne znajo lagati. Orožniki ga bodo zvezali in ga odpeljali. Vsa vas bo gledala za njim. To bo hujša sramota, kot če bi z golimi nogami letal med hišami. /.../Potapljal se je v bridkosti in strahove. Jokal bi bil na ves glas, a se je zadrževal z vso silo. Še nikoli mu ni bilo tako strašno hudo« (Bevk, 1984, str. 137).

g) Tinče, Mretka (*Grivarjevi otroci*)

Tinče s sestro Mretko zbeži od doma, saj zaradi težkih razmer ne zdržita več. Nočeta se vrniti domov, hkrati pa jima je hudo, saj ne vesta kam iti.

»Mretka je začela tiho jokati.

'Ne joči!' je rekel Tinče.

'Zakaj se kisaš?'

'Lačna!' je zategnila.

Saj ni jokala zato, ker je bila lačna. Že ves čas ji je bilo tesno pri srcu. Zdaj ni mogla več zadržati solz. Tudi Tinčetu je bilo hudo /.../« (Bevk, 1984, str. 50).

- Otroške književne osebe morajo zapustiti dom in oditi k tujim gospodarjem ter opravljati težke delovne dolžnosti. Pri tujih gospodarjih trpijo, saj doživljajo strah, osamljenost in žalost.

7.2 Sprti otrok (jeza, maščevanje, sovraštvo)

Otroci se pogosto prepirajo in izrečejo marsikatero besedo. Nekatere dogodke občutijo kot krivico, zato si ne morejo pomagati, da se ne bi sovražili in se želeli drug drugemu maščevati. Otroci lahko postanejo tako jezni, da so fizično nasilni do vrstnikov. Lahko so tudi v sporu z odraslimi, največkrat z gospodarji, ti pa so zaradi prevelike otroške razposajenosti in nepazljivosti tudi sovražni do njih.

7.2.1 Otrok v sporu z vrstniki

a) France, Josi (*Tatič*)

France in Josi sta dobra prijatelja, dokler Josi ne začne popivati in postane nasilen. France mu udarec vrne, saj se ga le tako lahko reši in ostane sam.

»Ko smo se vrnili v mesto in sva bila z Josijem sama, me je ta udaril in se mi smejal.

'Zakaj?' sem zaječal.

'Zakaj? Zato, ker si tepec! Tepec si!'

Smejalo se je pijano, me tepel in suval v prsi.

'Pijan si!' sem kričal in odbijal udarce, ki so bili vedno bolj trdi in gosti. Nazadnje sem ga udaril v obraz, naravnost v lice, da je zbežal iz podstrešnice in sem ostal sam ...« (Bevk, 1963, str. 23).

Ko France prične krasti, ga Josi izda gospodarju. Hotel se je rešiti, zato je krivdo zvrnil na Franceta.

»In vendar sem Josiju očital.

'Zakaj si me izdal?'

'Kdo te je izdal? Ti si vse izdal. Delal si neumno! Ti si kriv, ti si kriv, da!'

Molčal sem. Josiju se je kremžil obraz. Obsipal me je z očitki in se jokalo« (Bevk, 1963, str. 54).

b) Primož (*Tovariša*)

Primož in Viktor sta dobra prijatelja, celo nerazdružljiva. Primož Viktorja v vsem uboga in naredi vse, kar si želi. Prijateljstvo med njima se zrahlja, ko Primož, na Viktorjevo željo, poskuša prodati slabo ohranjeno umivalno skledo. Viktor se mu prične posmehovati.

»Zagledal je Viktorja, ki se je zvijsal in lomil od pobalinskega smeha. Primožu je postalo jasno, da ga je potegnil le v svojo zabavo. Ob tem posmehovanju je pozabil na vse drugo. Popadel ga je srd, zagnal je skledo pred Viktorja na tla, da je strašno grdo zaropotalo« (Bevk, 1969, str. 20).

c) Blaže, Lenart, Ferjanč (*Pestrna*)

Blaže in Lenart spoštujeta Ferjanča in ga v vsem ubogata. Toda postopoma občutita do njega zaničevanje in sovraštvo. Ferjanč ju namreč obtoži, da sta ukradla Matevževkin listnik in ga vrgla v grmovje. Blaže občuti močno zaničevanje do Ferjanča.

»To, da ju je Ferjanč po krivem obtožil, sta mu zamerila. /.../ A da je krivdo valil nanju, ki sta bila nedolžna, sta občutila kot veliko krivico. Še bolj Blaže kot Lenart. Dotlej je občutil do Ferjanča s strahom pomešano spoštovanje. Zdaj ga je gledal očitaje, z zaničevanjem« (Bevk, 1984, str. 96).

Ferjanč prične zaničevati Blažeta in Lenarta, onadva pa se mu kmalu maščujeta, tako, da mu vržeta nekaj žerjavice, ki ga opeče. Ferjanč je užaljen zaradi Lenartovega posmehovanja.

»Na ogenj te posedem,' je zakričal, planil k tovarišu in ga zgrabil za lase« (Bevk, 1984, str. 100).

Ferjanč odide stran od njiju, saj hoče biti sam. Tako jima je želel dokazati, da lahko živi brez njune družbe in da ju zaničuje. Lenart Ferjanču zameri, da mu je vzel hlače. Prične ga sovražiti in se mu želi maščevati.

»Dotlej je bil navrhan užaljenosti in sramovanja. Za mržnjo skoraj ni bilo prostora v njegovem srcu. Tedaj pa je začel Ferjanča sovražiti. Če bi stal pred njim, bi pobral kamen in mu ga zalučal v čelo. V mislih so se mu porajala najgroznejša maščevanja. Ni se zdrizal ob njih« (Bevk, 1983, str. 102).

Pastirci imajo poseben odnos do deklice Terezke. Sprva jo sovražijo in ji nagajajo. Terezka se hoče Ferjanču prikupiti, zato mu ponuja orehe. Postaja mu vse bolj všeč, pusti ji celo na svojo gugalnico. Zaradi Terezke postane Lenart ljubosumen na Ferjanča in mu v jezi prereže gugalnico. Ko Ferjanč za to izve, postane fizično nasilen.

»Iznenada je planil na Lenarta in ga podrl na tla. Obdeloval ga je s pestmi« (Bevk, 1984, str. 144).

d) Nežka (*Pestrna*)

Gospodarica Mejačevka hoče, da Nežka in Marička postaneta prijateljici, vendar se to ne zgodi, saj je Marička preveč razvajena ter Nežki pogosto ukazuje. To Nežki ne ustreza.

»Do Maričke je bila le na videz ljubezniva, ker ni mogla drugače, a je ni ljubila. Mrzila jo je« (Bevk, 1984, str. 172).

Nežka je bila nekoč zelo jezna in se je maščevala Marički za vse hudo.

»V jezici, ki jo je zdaj obšla, nalašč ni popihala nove žlice. In ni počakala, da bi Marička zadosti odprla usta. Zadela jo je z žlico v zobe, da se je mleko razlilo po bradi in po vratu ter jo je speklo. 'Pe-e-eče!' Marička je zatulila. 'Zakaj pa zadosti ne odpiraš ust. Zdaj pa imaš. Prav ti je!'« (Bevk, 1984, str. 172).

7.2.2 Otrok v sporu z odraslimi

a) France, Josi (*Tatič*)

Gospodar in gospa pobesnita zaradi ukradenega denarja. Gospodar hoče Josija in Franceta udariti.

»Toliko smo zaupali, štedili, računali!« je gospa zajokala.

'Življenje sta nama snedla. Bog ve, koliko časa je to trajalo. Ob stotake sem, tisočake ... Jaz vaju bom!'

Gospodar je stiskal pesti, hotel naju je udariti. Gospa ga je zadrževala« (Bevk, 1963, str. 53).

b) Matevžek (*Jagoda*)

Matevžek sovraži gospodarja Košana, ki mu je že na začetku grozil, da njegova živina ne sme nikoli priti v njegov laz.

»/.../ Kaj mu ta človek grozi, ko mu pa še ni storil nič slabega? Bilo mu je grenko v duši, ko je dalje korakal za svojo čredo. Poslej se je Košana bal, hkrati pa se mu je tiha mržnja do njega naselila v srcu« (Bevk, 1969, str. 80).

Čeprav se je Košana izogibal, se je ob izgubljeni živini moral z njim soočiti in ga je nato še bolj sovražil.

»Pred njim je sedel sovražnik, ki je kadil pipo in se zavijal v dim, od njega ni mogel pričakovati usmiljenja« (Bevk, 1969, str. 86).

Košanovo sovraštvo do Matevžka se še stopnjuje, saj Košan postane nasilen. Ko sta dečkovi kozi ušli na Košanov laz, je gospodar zagrabil palico in hotel Matevžka udariti, vendar je dečku uspelo zbežati. Ko sta se spet srečala, je Košan obračunal z njim. Hotel mu je vzeti koze, deček pa je kmeta prosil, naj ga raje pretepe.

»Zgrabil je dečka za ovratnik pri srajci in ga vrgel v grmičje, pri tem mu je glas grmel kot grom« (Bevk, 1969, str. 84).

To je bilo za Matevžka največje ponižanje, ki ga je pripeljalo do grožnje, izrečene v tistem trenutku.

»Napravil vam bom nekaj takega ... ponoči, ko boste spali« (Bevk, 1969, str. 84).

Tako je v Matevžku zraslo maščevanje, ki ga je izpolnil, saj se je pritihotapil do Košanovega hleva in ga zažgal.

c) Blaže, Mretka, Tinče (*Grivarjevi otroci*)

Blaže, Mretka in Tinče imajo poseben odnos do gospodinje Tone. Sprva se je bojijo, saj so bili navajeni na mater. Tinče in Mretka sta začutila, da ju ima Tona rada, zato sta jo takoj vzljubila. Najdlje se upira najmlajši Blaže, saj jo je imel za tujo žensko.

»Ne, on se ni dal kar tako. Pride tuja ženska, a on naj jo kar na lepem prizna za mater ali teto« (Bevk, 1984, str. 12).

Tinče in Mretka kasneje začitita sovraštvo do nove gospodinje Lize, še preden ta pride v njun dom. Že sam Tinčev opis nakazuje na to, da je otroka ne marata.

»Kakšna je?»

'Grda,' se je Tinče našobil.

'Tako gleda,' je s kazalcem zabodel proti nji.

Mretka je bila prepadena. 'Jaz je nečem!' je vzkliknila.

'Jaz tudi ne!'

Nihče je ni maral. Ako bi bili vprašali Blažeta, bi rekel isto« (Bevk, 1984, str. 26).

Nova gospodinja Liza je do Grivarjevih otrok neprijazna, saj jim ne pusti spati, kjer želijo, medtem ko njena hčerka Žefka dobi vse, kar hoče. Tinče in Mretka sta Žefki najbolj zavidala, da je cvrček, medtem ko sama nimata kaj jesti. Ko nekega dne Tinče vzame očetovo uro, se spre z Lizo.

»Le čakaj!' je ženska stiskala za njim pesti. 'Ne bom te lovila. Boš že sam prišel. O, boš že prišel! Samo opoldne se mi nikar ne prikaži! Danes ne dobiš kosila. Zvečer pa te bo že prignalo. Takrat se bova pomenila.'

S temi grožnjami je razsrjena odšla po stezi /.../« (Bevk, 1984, str. 45).

d) Nežka (*Pestrna*)

V navzočnosti Nežkine matere je gospa Mejačevka prijazna do deklice, saj ji obljublja rožičasto oblekico in igranje z Maričko. Ob prihodu Nežke in njene matere k Mejačevki, ju ta sladko sprejme. Ko mati odide, Mejačevka Nežki razloži, da bo sama spala v podstrešju, poleg tega pa ji naloži še preostalo delo, ki ga bo morala opravljati. Nežka gospodarico Mejačevko uboga in je kljub krivicam tiho. Ko je včasih pozabila na Maričko, jo je Mejačevka pogosto kregala. Gospodarica Nežko tudi pretepe, ker je Maričko pustila samo.

»In tako se je zgodilo ... Nežka bi bila vse drugo prej pričakovala, le tega ne. Doma nikoli ni bila tepena. Še Petrč je ni nikoli udaril. Pa ni bilo samo zaradi tega, ker jo je bolelo. Tudi ne zgolj zaradi tega, da se ji je zgodila velika krivica. Najhujše je bilo, da je bila ošvrkana po golem telesu pred vso družino. To jo je žgalo v srce in dušo /.../« (Bevk, 1984, str. 185).

Vendar Nežka ni bila edina, ki je bila tepena. Pogosto je gospodar pretepel tudi Tinčeta in Filipa.

»Tinče je dobil tako klofuto, da se je kar opotekel. Če bi je ne bil dobil tudi z druge strani, bi bil gotovo padel po tleh. Tretje pa ni čakal. Ušel je skozi vrata« (Bevk, 1984, str. 187).

»Bili so tihi do konca večerje. Ko so vstali izza mize, je Mejač prislonil Filipu tako klofuto, da je deček zajavkal in se opotekel« (Bevk, 1984, str. 167).

- Otroške književne osebe so z vrstniki sprva v prijateljskem odnosu, kmalu pa se pričnejo prepirati, želijo se tudi eden drugemu maščevati. Otroci se odraslih bojijo, saj jih ti za vsakršno napačno dejanje telesno kaznujejo.

7.3 Otrok, ki se oklepa živali ali igrače

Otrok nima nikogar, ki bi mu lahko zaupal in s katerim bi razvil prijateljski odnos, zato so živali in igrače njegov simbol varnosti. Otrokom so v oporo, ko jih je strah ali ko ostanejo sami. Nekaterim otrokom odvzamejo žival ali igračo, kar pomeni, da izgubijo edinega prijatelja.

a) Matevžek (*Jagoda*)

Matevžek v svojem pastirskem življenju pase veliko koz. Med njimi je izpostavljena iznajdljiva, pa tudi zvita in hudobna koza Blekico, ki dečku večkrat uide v Košanov laz, ostale koze pa grede za njo. Na začetku koza mu je bila koza Blekica vseč, kasneje pa je ni več božal in se pogovarjal z njo. Matevž goji posebno prijateljstvo do koze Jagode. Želel si je imeti žival, ki bi bila popolnoma njegova.

»/.../ Jagoda je bila njegova. Vse njegove misli, vsa sladka skrb je veljala tej kozici. Vse, kar je dobrega zašlo v njegove žepe, v njen gobček. Matevžek nikoli ni kradel, a za Jagodo je izmaknil tu pa tam skorjico, ščepec soli ali pest otrobov. Dan, ko jo je prvič vzel s seboj na pašo, je bil zanj praznik. Kako je bila nerodna. /.../ Jagoda je znala ceniti njegovo prijateljstvo. Kamor se je zganil pastirček, je šla kozica za njim. Z gobčkom je zmeraj iskala njegove roke. /.../ Matevžek se je veselo smejal, iz vsega srca, kozica pa je stala pred njim in ga gledala z modrimi, ljubečimi očmi. Zdelo se mu je, da ga razume, kadar ji je govoril« (Bevk, 1969, str. 93–94).

Ko Matevžkov gospodar Košanu proda kozo Jagodo, se v Matevžku porajajo vprašanja.

»Ali se ji ne bo stožilo po zelenju, po čisti vodici, po skorjicah? Ali ga ne bo ves dan tožeče klicala« (Bevk, 1969, str. 96–97).

Vsa ta vprašanja Matevžku ne dajo miru, zato se ponoči pritihotapi do Košanovega hleva. Ker Jagode ne najde, se v njemu prebudi močno maščevanje. Za trenutek ne pomisli na Jagodo in k senu prižge vžigalico. Šele kasneje se zave, kaj je storil živini, in mu je pri tem neizmerno hudo.

»/.../ Mukala je živina, ki je bila zaprta v hlevu, in vpila na pomaganje. Ob tem spoznanju mu je veličastvo ognja v trenutku splahnelo v nič. Napetost ga je popustila, nekaj drugega mu je stopilo v dušo. Kdo je mislil na živino? V hlevu je Jagoda, ki je ni mogel najti, in ga kliče na pomoč. Zadušila se bo v dimu in zgorela ...« (Bevk, 1969, str. 106).

b) Lukec (*Lukec in njegov škorec*)

Prijateljstvo nastane tudi med Lukcem in škorcem Klepcem, ki ga je oče prinesel, ko je bil deček še čisto majhen.

»Lukec je res skrbel za škorca. Ptič je postal domač in zvest kot pes. /.../ Škorec je dobro poznal svojega gospodarja. Imel ga je rad. Zamijavkal mu je, zacvilil ali zažvižgal, kar si je Lukec želel. /.../ Deček je živali bolj stregel kot sebi. Pritrgal si je, da je dal škorcju. Postala sta si neločljiva prijatelja. Če bi mu ga kdo vzel, bi ga imel za najhujšega sovražnika« (Bevk, 1980, str. 28–29).

Ko mora Lukec z materjo oditi v Ameriko, kljub njenem nasprotovanju, kupi kletko in skupaj s škorcem nato odidejo na ladjo. Ko škorec na ladji zboli, je deček močno žalosten, a je ptiču kmalu mnogo bolje.

»Lukec je iztegnil roke, ga zgrabil in ga od veselja privil na lice« (Bevk, 1980, str. 59).

Ko mati umre, se Lukec še posebej zbliža s škorcem. Kot človeški osebi mu razloži, da je mati umrla in so jo vrgli v morje.

»Škorec ga je pametno, sočutno gledal. Čutil je, da se je dečku nekaj zgodilo. Ni bil tak kot po navadi« (Bevk, 1980, str. 79).

c) Primož, Nejče, Franček (*Tovariša*)

Drugačen, in sicer negativen odnos do živali imata Primož in Nejče, ki mučita Frančkovo mačko.

»S celim telesom se je vrgel na mačko. Žival se mu je hotela izviti, a Primož jo je trdno tiščal za kožo na vratu in na hrbtu. Pihala je in se otepala, ga udrihala z repom po obrazu« (Bevk, 1969, str. 13).

Franček je ob tem začutil bolečino in bratoma ukazal, naj jo pustita.

»Pustita jo!« je kričal. 'Pustita jo! Le čakajta! Muca! Muc, muc!'« (Bevk, 1969, str. 14).

Nekoč je Tilda postavila na mizo meso. Primož, Nejče in Franček so ga bili veseli. Po kosilu Viktor Frančku pokaže visoko nad stopnicami pritrjeno palico, kjer se je sušila koža s kožuhom. Izkazalo se je, da je to koža njegove mačke in da so jo prav oni jedli za kosilo ter, da je bila to očetova ideja.

»Ni bilo treba bistro glavice, da bi brez Viktorjevega namigovanja uganila, odkod je prišla opoldanska pečenka. Saj je oče večkrat omenil, da je mačka opitana in bi jo kazalo ubiti. Pa kdo je mislil resno na to?« (Bevk, 1969, str. 28).

Frančka je to najbolj prizadelo, saj je imel mačko zelo rad. Na koncu povesti se Franček vendarle potolaži, saj mu Primož prinese novo mačko.

d) Nežka (*Pestrna*)

Grivarica obljubi Nežki, da ji bo v zameno za pridnost sešila punčko. Obljubi tudi izpolni in Nežki naredi punčko z imenom Pikapolonica. Nežka ne more skriti veselja in jo vseskozi nosi s seboj.

»Pikapolonica je bila zanjo najčudovitejša punčka na svetu. Če bi jo noč in dan držala v naročju, ne bi se je naveličala. Zaradi nje je morala biti pridna. Kuhala ji je, jo ujkala in ji pela« (Bevk, 1984, str. 155).

Ko je morala oditi za pestrno k Mejačevki, ji je bila punčka Pikapolonica v oporo. Ponoči jo je privijala k sebi, da je ne bi bilo preveč strah ter jo obravnavala kot živo bitje.

»Igrala se je s punčko. Pikapolonica je spala v zibki iz lubja. Koliko dela in skrbi! Komaj jo je poglela, že je zopet zajokala. Skuhala ji je belega peska v lončeni črepinji na suhih, mrtvih treskah. To je bilo mleko. Pitala jo je s treskico. Jed je vselej popihala, da se punčka ni oparila.

Pa je bila Pikapolonica tudi poredna. 'Le čakaj ... ná, na!' jo je natepla. Potem jo je morala zopet utolažiti /.../« (Bevk, 1984, str. 169).

Nežki se je zdela Pikapolonica živa, hkrati pa je deklici pomagala prebroditi težke trenutke. Močno se navezala nanjo, celo do te mere, da je majhno deklico Maričko pustila samo, ker se je zbala, da je Pikapolonico izgubila. Ko je Mejačevka videla Maričko samo, je v jezi vrgla punčko Pikapolonico v smeti. Tinče je našel Nežkino punčko ter ji jo vrnil, za kar mu je bila močno hvaležna.

e) **Mretka, Žefka** (*Grivarjevi otroci*)

Ko Lizina hčerka Žefka vidi, da ima Mretka lepšo punčko, ji jo vzame.

»Deklica je pristopila, ji vzela punčko in si jo ogledala. Potem ji je ni vrnila. Dala ji je svojo, ki je bila grša. Mretka jo je spustila na tla in pograbila svojo« (Bevk, 1984, str. 30).

Ob tem dogodku se Žefkina mati razjezi na Mretko, češ da je hotela njena hčerka punčko samo pogledati. Mretka nekoč pozabi svojo punčko na stezi v gmajni, zato dobi od sodnikove hčerke Zorke novo punčko, ki je mnogo lepša, in je ob tem zelo vesela.

»Dobila je skoraj novo punčko, ki je bila kot živa. Ako jo je polegla, je zaprla oči, kakor da spi. Pravo čudo! Od sreče je tako trepetala, da bi ji bila punčka kmalu padla iz rok« (Bevk, 1984, str. 62).

- Otroške književne osebe pogosto začutijo ljubezen do živali ali igrače. Slednja jim pomagata prebroditi težke trenutke.

Sklenem lahko, da so v mladinski povesti izpostavljene otroške književne osebe, ki morajo zapustiti dom in družino. Ko odidejo k tujim gospodarjem se njihovo življenje spremeni, saj začnejo doživljati notranjo stisko. Pri tujih gospodarjih navadno niso sami, saj delo opravljajo tudi njihovi vrstniki, s katerimi preidejo v različne spore. Gospodarji so izredno strogi in nepopustljivi do otrok, zato se jih ti bojijo. Ker otroci nimajo nikogar, ki bi mu lahko zaupali, se pričnejo oklepiti živali in igrač, saj jim le-te ponujajo varnost.

8 OTROŠKA KNJIŽEVNA OSEBA V PRIPOVEDKI IN PRAVLJICI

Spodnja tabela služi za preglednejšo razvrstitev otroških književnih oseb, saj so tu zapisana otroška imena, ki nastopajo v pripovedki in pravljicah. Otroške književne osebe sem razdelila na dva podtipa, in sicer na glavne in stranske otroške književne osebe.

	Otrok – glavna književna oseba	Otrok – stranska književna oseba
<i>Kozorog</i>	Konrad kot otrok, Ulrik (Kozorog)	Blaže, Marička
<i>Čarovnica Čirimbara</i>	/	Jure, Mretka
<i>Pastorka</i>	Pastorka	Hčerka
<i>Razbojnik in njegov kumče</i>	Otrok	/
<i>Te vidim</i>	Mlajša sestra	Starejša sestra, srednja sestra

Tabela 2: Pregled glavnih in stranskih književnih oseb v pripovedki in pravljici

V Bevkovi pripovedki in pravljicah spoznamo otroške književne osebe, ki so obravnavane pozitivno ali negativno. Opravka imamo z nedolžnimi, čistimi ali celo čudežnimi otroki, ki kljub težkim življenjskim situacijam živijo srečno in brezskrbno življenje. Lahko pa gre za negativno naravnane otroke, ki nimajo možnosti popraviti svojih dejanj in so na koncu kruto kaznovani. Posvetila se bom naslednjim sklopom:

- **Otroška dobrota – otroška sebičnost,**
- **otroška vera (Bog, Devica Marija) – otroška nevera (Vrag, Smrt),**
- **otroška sreča – otroška nesreča.**

8.1 Otroška dobrota – otroška sebičnost

Nekatere otroške književne osebe so dobrega srca, saj pomagajo pomoči potrebnim. Pomoč potrebujejo večinoma odrasle književne osebe, ki so lahko telesno drugačne, bolne ali celo zlobne. Otroška književna oseba postane rešitelj in odraslim temeljito spremeni življenje, jih reši pred smrtjo ali jim pomaga priti v nebesa. Nekatere otroške književne osebe so rojene z negativnimi lastnostmi, druge pa se zgledujejo po sebičnih starših.

8.1.1 Otroška dobrota

a) Marička (*Kozorog*)

Marička nekega dne zasliši jok, ki jo močno pretrese. Vidi objokanega Kozoroga, ki sam prebiva v goščavi. Ljudje se mu namreč posmehujejo, zato hoče živeti sam. Kozorog Maričko poimenuje kot rešiteljico, saj mu je nekoč puščavnik rekel:

»Ura se je približala,' je rekel mladeniču. 'Rešen boš, tako ti povem. Rešila te bo nedolžna deklica, ki si bo ostrigla lase in jih ovila Devici Mariji okoli nog, darovala edine čevlje prvemu siromaku, ki ga bo srečala, in prinesla iz pirniške cerkve prgišče blagoslovljene vode in ti jo zlila na roge'« (Bevk, 1977, str. 78).

Marička sprva ne ve, kako mu odstraniti rogove, a kmalu najde rešitev.

»Čutila je, kako ji neumljiva radost poganja kri v lica. Komaj se je zavedala, kaj se z njo godi ... Obrnila se je in že tekla skozi goščavo ko srna. Zdelo se ji je, da je dobila peruti. V trenutku je bila v vasi« (Bevk, 1977, str. 81).

Da bi Kozoroga rešila, je naredila natančno tako, kot mu je puščavnik napovedal. Ko je iztekla zadnja kaplja blagoslovljene vode na Kozorogove roge, je njegovo živalsko znamenje izginilo, pred njo je stal lep mladenič. Kozorogova mati si odpne zlato verižico, ki jo je dobila v dar od moža in jo v zahvalo Marički obesi okrog vratu.

b) Mlajša sestra (*Te vidim*)

Mlajša sestra reši iz pekla svojega strica in sestri. Medtem ko jo vrag pušča samo doma, premišljuje, kako se rešiti. Ker jo je vrag imel rad, ji je želel v vsem ustreči. Mlajša sestra se domisli:

»Darov bi rada poslala materi. Ponesi jih ti, ako ti ni pretežko in ako me ljubiš« (Bevk, 1994, str. 120).

Mlajša sestra vruga prelisiči in tako reši sestri ter strica in nazadnje še sebe.

c) Jure, Mretka (*Čarovnica Čirimbara*)

Ko Juretova in Mretkina mati zboli, otroka zbereta pogum in odideta po jagode v čarovničin vrt ter pri tem tvegata svoje življenje. Najprej se odpravi Jure, ki do čarovničinega vrta pride s pomočjo živali, in sicer miške. Razbojniki mu poberejo cekine, ki jih je ukradel v čarovničinem vrtu, in ga zaprejo v razbojniško kočo. Dečku ni mar, da so mu vzeli cekine, saj so mu jagode za bolno mater pomembnejše.

»Še dobro, da mu niso vzeli jagod. Te so mu bile v edino tolažbo. Pritiskal jih je na prsi in bridko mislil na mater« (Bevk, 1994, str. 48).

Ker Jureta in očeta že dlje časa ni bilo domov, se Mretka odpravi na pot. Med potjo misli na mater ter očeta in Jureta, ki ju mora najti. Oče, spremenjen v mačka, ji pomaga priti do Jureta. Deček pobere čarovniško palico ter udari mačka, ta se spremeni nazaj v očeta in je tako rešen. Vsi skupaj prinesejo jagode materi, ki nato ozdravi.

d) Otrok (*Razbojnik in njegov kumče*)

Otrok ne želi prestopiti nebeških vrat, saj želi, da gre boter z njim. Prepriča Boga, naj tudi za botra razbojnika odpre nebeško kraljestvo. Otrok nese razbojniku kanglico, da jo bo ta napolnil s solzami.

»Ko je razbojnik izvedel, da se ga je dobri Bog na otrokovo prošnjo usmilil, so mu bridke solze v curkih začele vreti iz oči in so mu napolnile kanglico. Od kesanja mu je počilo srce, da je na mestu izdihnil« (Bevk, 1994, str. 108).

8.1.2 Otroška sebičnost

a) Konrad (*Kozorog*)

V nemški deželi se je rodil hudoben otrok z imenom Konrad.

»Dete je bilo čudaško, ni se jokalo kot drugi otroci. /.../ Ko je nekoliko odraslo, je že znalo vihteti bič; teplo je pestunje« (Bevk, 1983, str. 7).

Skozi življenje je kopicil greh za grehom in bil, kot odrasel, kaznovan s smrtjo. Njegov greh je nosil sin z imenom Ulrik.

»Nad čelom sta mu tičala dva rožička, ki sta se rahlo zavijala proti temenu« (Bevk, 1983, str. 46).

b) Hčerka (*Pastorka*)

Mati je imela hčerko, ki jo je razvajala, saj ji je dajala bel kruh, medtem ko je pastorka morala delati ves dan, da si je suh kruh zaslužila. Hčerka je bila podobna materi. Ko je mati poslala hčerko v gozd, z mislijo, da bo obogatela, je ta srečala lačnega petelinčka, ki jo je prosil za drobtinico kruha. V zameno za kruh ji je obljubil dober nasvet. Deklica mu je odgovorila:

»Še sebi ne znaš svetovati, kako boš tedaj meni svetoval? Le pojdi s svojim lačnim kljunčkom kam drugam kruha prosit.' Petelinček je žalosten povetil greben in šel dalje. Prav tako se je zgodilo tudi z mačko. Poprosila jo je za drobljanec kruha, a ona ji ga ni dala. Turobno je povetila rep in že je več ni bilo« (Bevk, 1994, str. 94).

- Ena izmed pozitivnih lastnosti otroških književnih oseb je dobrota. Svojim bližnjim poskušajo pomagati in jim to tudi vedno uspe. Otroške književne osebe imajo tudi negativne lastnosti, in sicer sebičnost ter razvajenost. Slednji lastnosti navadno podedujejo po starših.

8.2 Otroška vera (Bog, Devica Marija) – otroška nevera (Vrag, Smrt)

Otroci nosijo v sebi trdno vero do Boga in Device Marije, do njiju čutijo tudi veliko ljubezen. Vera otroka je tako močna, da se z Bogom in Devico Marijo lahko srečajo ter slišijo njun glas. Na drugi strani pa lahko otroške književne osebe srečajo posebljeno smrt ali vraga. Slednja želita ljudem le škodovati, premaga ju le otroška dobrota.

8.2.1 Otroška vera (Bog, Devica Marija)

a) Marička (*Kozorog*)

Maričkino krstno ime je bilo Marija, kar ni naključje, saj je deklica verjela v Devico Marijo in jo ljubila. Ko Marička spozna Kozoroga, ne misli več toliko na Devico Marijo. Ni bilo dvoma, da je do njega čutila ljubezen.

»Naj je misel nanj še tolikokrat odgnala, se je prikradla vanjo kot žarek skozi špranjo. Bilo ji je sladko, a obenem grenko v duši« (Bevk, 1977, str. 87).

Misel na moškega, torej Kozoroga, smatra kot greh, zato prosi Devico Marijo, naj ji odpusti.

»Kakor, da je storila greh, je od sramu zardela. 'Odpusti mi, Marija!' je zašepetala. Prekrižala se je in vzdihnila« (Bevk, 1977, str. 80).

Maričkina mati ji nekoč pove, da jo je zaobljubila Devici Mariji in jo prosi, naj odide. Marički je ob tem hudo, še posebej zaradi Kozoroga.

»Težko, pretežko se je bojevala v sebi. Ta dan ji je bil ko čudovit cvet, ki ji je komaj vzcvetel in že ga je morala zapustiti ... Razjokala se je« (Bevk, 1977, str. 88).

V noči odide in svetel plamen ji sveti po poti. Ko prispe do mestnih vrat, Marička v srcu začuti Marijo.

»Ko je dospela do mestnih vrat, je bila tako mirna, kakor da Kozoroga nikoli ni poznala. V srcu je čutila Marijo« (Bevk, 1977, str. 89).

Ko vratarica odpre samostanska vrata, Marička odide do oltarja, kjer obesi Mariji verižico okrog vratu. Marija se ji sladko nasmehne. Na koncu pripovedke pisatelj pove, da je Marička ostala v samostanu in se odpovedala Kozorogu, saj je svojo dušo izročila Bogu.

b) Otrok (*Razbojnik in njegov kumče*)

Otrok kmalu po krstu umre in se sreča s Svetim Petrom. Ta ga povabi v nebeško kraljestvo.

»Le vstopi, ljubi, mali angelček!« (Bevk, 1994, str. 106).

Ker otrok noče stopiti v nebeško kraljestvo brez botra, Sveti Peter pokliče Boga. Bog se otroka razveseli in mu reče:

»Pridi moj mali, čisti angelček! Stopi k meni v nebeško kraljestvo! /.../« (Bevk, 1994, str. 108).

Otrok je vztrajen pri svoji odločitvi, zato Bog sklene:

»Dober otrok si', je slednjič spregovoril. 'Zato bom storil nekaj, kar nisem še nikoli storil za kakega človeka'« (Bevk, 1994, str. 108).

8.2.2 Otroška nevera (Vrag, Smrt)

a) Pastorka, hčerka (*Pastorka*)

Pastorka ostane sama v gozdu in sreča vraga, ki je preoblečen v lepo oblečenega gospoda s črno, kozjo brado. Gospod jo povabi na ples.

»Slišiš, ji je rekel, 'kako lepo svirajo moji godci, ali bi hotela plesati z menoj? V plačilo dobiš novo obleko in polno mošnjo cekinov.'« (Bevk, 1994, str. 91).

V tem hipu pride petelinček in ji reče, da ne sme plesati z njim. Pastorka nasvet petelinčka upošteva in ne zapleše z gospodom. Gospod ji jezen vrže novo obleko in mošnjo cekinov ter izgine.

Ko odide hčerka v gozd, pride vrag do nje in jo povabi na ples. Deklica njegovo prošnjo usliši in se kmalu zave, da to ni le navaden mladenič. Mladenič se tedaj spremeni v vraga.

»Deklica je bila tega vesela. In ker ni bilo mačke ne petelinčka, da bi ji dobro svetovala, si je obrisala solze strahu in zarajala z gospodom. Toda komaj sta se dvakrat zavrtela okoli ogrnja, je gospodu zrasel rep, iz las sta mu priburila dva rogova, a obraz mu je postal črn ko oglje« (Bevk, 1994, str. 96).

b) Mretka (*Čarovnica Čirimbara*)

Mretka želi iti po jagode za bolno mater, a se boji, da pride smrt in vzame njeno mater. Mretka zagleda pesnika, ki ji obljubi, da bo pazil na mater, da smrt ne pride ponjo. Deklica se odpravi na pot in sreča smrt, ki ji je s koso na rami prihajala naproti.

»Kdo si, žena?«

'Smrt sem, radovedna deklica, ' ji je odgovorila.

'Kam pa greš?«

'Po tvojo mamó grem.'

'O, jej!' se je Mretka hudo prestrašila in proseče dvignila roke.

'Prizanesi ji! Počakaj, da ji prinesem jagod!«

'Zadosti sem čakala,' je zahreščala smrt. 'Tri dni – ne več. Mudi se mi drugam.'« (Bevk, 1994, str. 54–56)

Deklica se sprva prestraši, a se kmalu potolaži, saj ve, da pesnik smrti ne bo pustil v hišo. Ko Mretka pride domov s šopkom rdečih jagod, smrt jezno odide iz kočé.

c) Mlajša, srednja, starejša sestra (*Te vidim*)

Vse tri sestre imajo po materini krivdi, vraga za moža. Ta pri vseh treh sestrah naredi naslednje:

»Hoteli so napraviti ženitovanje, vragu pa se je mudilo in je dejal, da ne bo čakal, naj nevesta kar sede v kočijo; pojedina bo na njegovem domu in poroka tudi« (Bevk, 1994, str. 117).

Dve sestri sta bili takoj po poroki vrženi v plamene, kjer je bil že njun stric. Vrag se močno zaljubi v mlajšo sestro, za katero bi naredil vse. Mlajša sestra njegovo zaljubljenost izkoristi, ker želi rešiti sestri, strica in sebe.

- Otroške književne osebe so predane Devici Mariji in Bogu ter so se zanj pripravljene tudi žrtvovati. Otroške književne osebe se večkrat srečajo s posebljenim vragom, ki ga lahko premagajo le, če v sebi nosijo dobroto.

8.3 Otroška sreča – otroška nesreča

Otroške književne osebe premagajo vse težke življenjske situacije in lahko zaživijo srečno. Pogosto so srečni tisti otroci, ki imajo dobre lastnosti (dobrota, pogum). Izjema so otroci, ki se odpovejo strastem in kljub bolečini zaživijo sami. Otroci zaradi negativnih lastnosti (sebičnost) doživijo nesrečen konec, navadno smrt.

8.3.1 Otroška sreča

a) Mretka, Jure (*Čarovnica Čirimbara*)

Ko Mretka, Jure in oče prinesejo jagode za bolno mater, poslej živijo srečno.

»In potem so priredili pojedino, na katero so povabili tudi pesnika in mene. Pili smo in jedli, vmes nekatero zapeli – lepo je bilo. In vsi – oče, Jure in Mretka – so še enkrat ponovili vsak svojo zgodbo« (Bevk, 1994, str. 75).

b) Pastorka (*Pastorka*)

Pastorka zaradi dobrosrčnosti obogati in še dolgo živi.

»Oče in hčerka pa sta še dolgo živela. Ko sta umrla, sta zapustila vse premoženje ubogim, ki se ju še danes toplo spominjajo« (Bevk, 1994, str. 96).

c) **Otrok** (*Razbojnik in njegov kumče*)

Otroku se po smrti izpolni želja. Skupaj z botrom, ki mu je od kesanja počilo srce, odideta v nebesa.

»Njegova duša pa je z dušico njegovega kumčeta zletela naravnost v nebesa, kjer ju je Bog sprejel v večno veselje« (Bevk, 1994, str. 109).

d) **Mlajša, srednja, starejša sestra** (*Te vidim*)

Sestre in stric se rešijo vruga in živijo srečno.

»Doma je zaman čakal ženo, da se vrne. Mislil si je, da je pogledala v dvanajsto sobo in zletela v ogenj. Odprl je vrata in videl, da manjkajo stric in obe njegovi prvi ženi. Spoznal je zvijačo in zarjul od jeze. Za njo pa ni smel, ker je bil obljubil, da ne prestopi več praga tiste hiše« (Bevk, 1994, str. 122)..

8.3.2 Otroška nesreča

a) **Konrad, Kozorog** (*Kozorog*)

Konrad je zaradi sebičnosti, kot odrasel, kaznovan s smrtjo.

»/.../ Iz oblaka se je poblisknilo, strašno treščilo, da so vaščani popadali na kolena in se od strahu križali. V tistem trenutku je bil gospod Konrad izdahnil svojo dušo. Hudič v podobi kozla jo je prestregel in jo odnesel med truščem in šumom« (Bevk, 1977, str. 70).

Kozorog kljub dobroti in pravičnosti, ne zaživi srečno. Noč in dan je namreč mislil na Maričko. Ni mu bilo uslišano, da bi srečno živel z njo.

»Poslal je k nji sedem vitezov, sedem snubcev, a ti so se žalostni vrnili in sporočili, da se je Marička zaprla za zidove, ki jih ne zavzameta ne meč ne zlato« (Bevk, 1977, str. 91–92).

Čez nekaj let mu umre mati, ki jo pokoplje in za njo še dolgo žaluje.

b) **Hčerka** (*Pastorka*)

Hčerka je kaznovana s smrtjo, saj jo ubije vrag. Ko zapleše z njim, se lep mladenič spremeni v vraga, mati pa v gozdu najde njene kosti.

»Deklica se ga je prestrašila, hotela je pobegniti, a zlodej jo je še huje zgrabil s kremplji, raztrgal jo je na drobne kosce« (Bevk, 1994, str. 96).

- Otroške književne osebe s pozitivnimi lastnostmi uspešno premagajo vse težave in lahko zaživijo srečno življenje. Otroške književne osebe z negativnimi lastnostmi so kaznovane, in sicer s smrtjo.

Sklenem lahko, da so otroške književne osebe v pripovedki in pravljici pripravljene pomagati svojim bližnjim, predane so tudi Bogu in Devici Mariji. Za svojo dobroto in poštenost so poplačane s srečo in mirom, ki sta poslej prisotna v njihovem življenju. Nekatere otroške književne osebe imajo slabe lastnosti, kopičijo tudi grehe od svojih staršev. Za vsa storjena sebična dejanja so kaznovane.

9 PODOBE OTROKA V BEVKOVI MLADINSKI POVESTI, PRIPOVEDKI IN PRAVLJICI

France Bevk v mladinskih povestih *Tatič*, *Jagoda*, *Lukec in njegov škorec*, *Tovariša*, *Pastirci*, *Grivarjevi otroci* in *Pestrna* prikazuje različne, pogosteje žalostne usode otrok, ki se srečujejo z najkrutejšo resničnostjo.

V omenjenih delih ima otroška književna oseba **podobo delavca**, in sicer pastirja ali pastirice, pestrne, trgovskega vajenca in gospodinje. Otroci si že zelo zgodaj služijo svoj kruh pri tujih gospodarjih in spoznavajo svoje delovne dolžnosti, kar sovпада z realnim otrokom v 19. stoletju, ko so bili otroci prikazani kot sužnji, služabniki in bili v očeh odraslih ljudi pojmovani kot podložniki.

- **France**, **Josi** (*Tatič*), **Matevžek** (*Jagoda*), **Tilda** (*Tovariša*), **Ferjanč**, **Blaže**, **Lenart**, **Terezka** (*Pastirci*), **Mretka**, **Tinče** (*Grivarjevi otroci*), **Nežka**, **Petrč**, **Tinče** (*Pestrna*).

Ko se otroške književne osebe poslovijo od družine in rojstnega kraja, dobijo **podobo trpečega otroka**, saj morajo nemo prenašati revščino, bolečino, nasilje in krivice. Otroške književne osebe se srečujejo z življenjsko krutostjo; so žrtve psihičnega in telesnega nasilja, trpijo zaradi občutka krivde, drug drugemu povzročajo bolečino, med njimi prihaja do različnih zamer in maščevanj. Vse hudo, kar naredijo, izvira iz njihovega lastnega nezadovoljstva. Otroške književne osebe doživljajo notranjo stisko, ki je tako velika, da je ne morejo več prenašati. Otroci si med seboj narejeno zlo odpustijo in se navadno spet spoprijateljijo. Drugače je z odraslimi književnimi osebami, ki ne razumejo otrok in so velikokrat krivični ter neposlušni za otrokove želje, nad njimi se tudi izživljajo. Otroške književne osebe jim nikoli ne odpustijo za narejene krivice in nasilja, zaradi katerih otroci doživljajo travme in se ne zmorejo nikomur izpovedati. Zaradi izredno težkih življenjskih situacij se otroci oklepajo živali in igrače. S tem preidejo v novo resničnost, saj potiskajo v pozabo tisto, kar jih muči. Deklice tako na primer oživljajo igrače, ki postanejo njihove prijateljice, jim zaupajo in z njimi delijo trpljenje.

- **France** (*Tatič*), **Matevžek** (*Jagoda*), **Lukec** (*Lukec in njegov škorec*), **Primož**, **Franček** (*Tovariša*), **Ferjanč**, **Blaže**, **Lenart** in **Terezka** (*Pastirci*), **Mretka**, **Tinče** in **Blaže** (*Grivarjevi otroci*), **Nežka**, **Petrč**, **Tinče**, **Filip** (*Pestrna*).

Obravnavala sem tudi otroške književne osebe v pripovedki *Kozorog* in v pravljicah *Čarovnica Čirimbara*, *Pastorka*, *Razbojnik in njegov kumče*, *Te vidim*, kjer prihaja do kontrastov v pojmovanju otroka.

Nekatere otroške književne osebe po krstu postanejo očiščene izvirnega greha in imajo **podobo nedolžnega otroka**. Prikazane so zgledne otroške književne osebe, in sicer pobožni otroci, ki obvladujejo negativna nagnjenja in si prizadevajo delati dobro. Otroška književna oseba ne uresniči svojih strasti, ampak se osredotoči na svojo razumnost. Duše tako imenovanih nedolžnih otrok so namenjene božjim osebam, torej Bogu in Devici Mariji, ki jih spremljajo na vsakem koraku ter jih nikdar ne zapustijo.

- **Marička** (*Kozorog*), **Otrok** (*Razbojnik in njegov kumče*).

Otroci znajo reagirati v pomembnih in odločilnih trenutkih. Ljubezen do bližnjih jih postavi v **podobo rešitelja**, kjer se otroci borijo, da bi rešili ljubljeno osebo. V iskanju rešitve se soočijo z mnogimi nevarnostmi in si s tem pridobijo izkušnje.

- **Jure, Mretka** (*Čarovnica Čirimbara*), **Mlajša sestra** (*Te vidim*), **Marička** (*Kozorog*), **Otrok** (*Razbojnik in njegov kumče*).

Otroci so prežeti z negativnostjo, zato je v Bevkovih delih prisotna tudi **podoba zlega otroka**, ki škoduje dobrim ljudem ali živalim za lastno korist. Vsakršna krivica se v Bevkovih pravljicah in pripovedkah maščuje, zato je zli otrok na koncu najkrutejše kaznovan, in sicer s smrtjo.

- **Konrad** (*Kozorog*), **Hčerka** (*Pastorka*).

10 SKLEP

V preteklosti je otrok preskočil vsa obdobja mladosti in že zelo zgodaj zaživel brez stalne prisotnosti odraslih ter jim pričel pomagati pri njihovem delu. Bivanje v družini je bilo zanj prekratko in premalo pomembno, da bi se mu lahko vtisnilo v spomin. Skozi stoletja je otrok izstopil iz nekdanje anonimnosti. Ljudje so poudarjali otrokovo šibkost v povezavi z nedolžnostjo, želeli so ga obvarovati in mu vcepiti izključno pozitivne lastnosti. Danes otrok ni več objekt pravic, katerih nosilci so starši; otrok je subjekt pravic, dolžnost staršev pa je, da otroka usmerjajo pri uveljavljanju njegove pravice. Ob vseh omenjenih dejstvih, lahko govorimo o dvojnosti otrokovega položaja v svetu.

V slovenski (mladinski) književnosti sem proučila realistične in idealizirane otroške književne osebe. Prišla sem do ugotovitve, da je v mladinski realistični pripovedni prozi tematizirana predvsem otroška stiska (strah, nemoč, trpljenje), starši oziroma odrasli pa pogosto otrokove težave prezrejo. S takšnimi otroškimi književnimi osebami se srečujemo pri pisateljih kot so Fran Milčinski, France Bevk, Tone Seliškar, Prežihov Voranc, Anton Ingolič, Pavle Zidar, Ivo Zorman, Branka Jurca, Polonca Kovač, Slavko Pregl, Feri Lainšček, Dim Zupan, Desa Muck, Primož Suhodolčan, Bogdan Novak in Janja Vidmar. Omeniti velja tudi, da pisatelji v šestdesetih letih v mnogih evropskih državah začnejo odkrito pisati o problemih odraščanja, detabuizacija pa se je najprej pokazala na področju spolnosti (najstniška nosečnost, kontracepcija, homoseksualnost ...). Z drugačnim pojmovanjem otroka se srečujemo v nekaterih pravljicah, kjer je otrok, kljub različnim problemom, srečen. Njegovo otroštvo je nedolžno, brezskrbno, varno in večno obdobje. Takšne otroške književne osebe najdemo pri več pisateljih, in sicer Josipu Ribičiču, Niku Grafenauerju, Dragotinu Ketteju, Svetlani Makarovič, Eli Peroci, Kajetanu Koviču in Leopoldu Suhodolčanu.

V Bevkovem mladinskem opusu je izpostavljena vrsta otrok, ki je obravnavana realistično (nasilnost, sprtost, boječnost, osamljenost, nepoštenost) ali idealizirano (nedolžnost, čistost, pobožnost, razumnost, pridnost, poštenost). Skozi karakterizacijo in obravnavo posameznih otroških književnih oseb sem prišla do ugotovitve, da otroške književne osebe v mladinski povesti niso brez napak, brez strahu, potrtosti in osamljenosti; izpostavljene so različnim pritiskom in premoči odraslih. Pisatelj poskuša pri bralcu vzbujati usmiljenje do revnih otrok. Otrok je v mladinski povesti postavljen v realni svet in mora, zaradi pomanjkanja materialnih dobrin, zapustiti starše, se vključiti v družbo njemu neznanih, odraslih ljudi ter opravljati

različna dela. Prav življenje pri tujih ljudeh je za otroke najhujša preizkušnja, saj tam pogosto začutijo notranjo stisko (najpogosteje strah in osamljenost), ki je odrasli nočejo razumeti. Sčasoma stiska postane tako velika, da je otrok ne more več prenašati. Pisatelj različne otrokove prestopke (psihično in fizično nasilje, kraja) prikaže kot otrokovo trenutno slabost, da bralec otroka prej nehote razume, kot pa obsoja. Nasprotno pa pisatelj v bralcu ne vzbuja toliko usmiljenja do bogatejših otrok. Do njih ni razumevajoč, saj so takšni otroci razvajeni, nepošteni in zahrbtni; v njih tudi ne poskuša najti ničesar pozitivnega.

V Bevkovih pripovedkah in pravljicah je več humorja in dobrodušnosti ter dobrote v boju z nasprotnimi lastnostmi. Tu se še posebno pokaže dvojnost otroških značajev, kjer Bevk razvija karakterne lastnosti svojih otrok v pozitivno ali negativno smer. Izpostavljene so predvsem deklice, pri katerih ne najde nobene napake; skuša poudariti njihovo nežnost, vero, krhkost, a hkrati pogumnost. Le v redkih primerih je deklica hudobna, vendar je to lastnost podedovala po materi. Dečki so obravnavani različno; nekateri se že rodijo z negativnimi lastnostmi in slednje prenesejo tudi na svoje sinove, drugi so tudi razposajeni, svojeglavi ali obravnavani izključno pozitivno.

France Bevk je otrokom in mladini posredoval vse tisto, kar je v svojem kraju neposredno zaznaval. Njegova mladinska literatura je postala popularna prav zaradi njegovega odkritosrčnega in razumevajočega odkrivanja otroškega sveta. Bevkove otroške književne osebe so izredno raznolike, zato se vsak otrok, pa tudi odrasel, z njimi zlahka identificira. Ivan Potrč zapiše: »Moč in prepričljivost Bevkovega pisateljskega pričevanja pa je predvsem v resnični podobi, s kakršno je znal oživljati svoje ljudi, junake svojih pripovednih del« (Potrč, 1980, str. 61). Diplomsko delo končujem z mislijo Jožeta Šifrerja, ki poudari pomembnost Bevkovih mladinskih del.

»Mladina danes ni več v zadregi, če išče domača dela, ki z umetniško besedo napolnjujejo svet njihovih otroških predstav. In to je zares v prvi vrsti Bevkova zasluga. Brez njegovega obširnega mladinskega opusa bi bilo otroštvo naših mladih, sedanjih in prihodnjih generacij za marsikaj prikrajšano« (Šifrer, 1980, str. 88).

11 LITERATURA IN VIRI

- Ariès, P.** (1988). Šola in trajanje otroštva. *Problemi: revija za kulturo in družbena vprašanja*, letn. 26, št. 11, str. 187-194.
- Ariès, P.** (1991). *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Založba ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Baskar, B.** (1991). »Nedeljski zgodovinar« in »desni anarhist«. V *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Založba ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Bevk, F.** (1963). *Tatič*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bevk, F.** (1969). *Tovariša; Jagoda*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bevk, F.** (1977). *Kozorog*. Celje: Mohorjeva družba.
- Bevk, F.** (1980). *Lukec in njegov škorec*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bevk, F.** (1984). *Grivarjevi otroci; Pastirci; Pestrna*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bevk, F.** (1994). *Čarovnica Čirimbara*. Lukovica: LIBRO-GČP.
- Blažič, M.** (2003). *Slovenska realistična in fantastična pripoved pri pouku književnosti v osnovni šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Blažič, M.** (2007). Podoba otroka in otroštva v slovenski (mladinski) književnosti. V Irena Novak Popov (ur.). *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Ljubljana, str. 86-93.
- Blažič, M.** (2011). *Branja mladinske književnosti: izbor člankov in razprav*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Brecelj, M.** (1960). *Bevkova bibliografija*. Koper: Primorski tisk.
- Gerlanc, B.** (1972). *Bevkova knjiga*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Glušič, H.** (1978). *France Bevk*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Glušič, H.** (1979). Socialna komponenta v mladinski pripovedi Franceta Bevka. V Milka

- Matičič (ur.). *Socialna komponenta v književnosti za otroke / XVII. festival Kurirček*. Maribor, str. 1-8.
- Kobe, M.** (1986). Trije modeli realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti. *Jezik in slovstvo*, letn. 32, št. 4 (1986/87), str. 89-97.
- Kobe, M.** (2004). *Vedež in začetki posvetnega mladinskega slovstva na Slovenskem: 1778–1850*. Maribor: Unigrafika.
- Kos, J. in drugi.** (2009). *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kroflič, R.** (2011). Podobe otroštva. *Emzin: revija za kulturo*, letn. 21, št. 1/2 (jun. 2011), str. 67-69.
- Lavrenčič, Vrabec, D.** (2001). Bolečine odraščanja: droge, seks in ... *Otrok in knjiga*, št. 52, str. 40-51.
- Lah, K. in Inkret, A.** (2002). *Slovenski literarni junaki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Nikolajeva, M.** (2000). *From mythic to linear.: time in children's literature*. London: Scarecrow.
- Pavlović, Z.** (1955). *Psihološke pravice otroka: otrokove pravice onstran pravnega varstva*. Radovljica: Didakta.
- Plenium kulturnih delavcev OF.** (1980). *France Bevk, borec in pisatelj*. Nova Gorica: Plenium.
- Puhar, A.** (1982). *Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju*. Zagreb: Globus.
- Rousseau, J., J.** (1959). *Emil ali O vzgoji*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Saksida, I.** (1999). Svet, svetega, svet otrok. *Otrok in knjiga*, št. 48, str. 37-44.
- Saksida, I.** (2001). *Mladinska književnost*. V *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS.
- Schmidt, V.** (1959). *Spremna beseda o avtorju*. V *Emil ali o vzgoji*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Šircelj, M. (1984). *France Bevk. V Grivarjevi otroci; Pastirci; Pestrna*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Valenčič, J. (1899). *Vzgoja in omika ali izvir sreče*. Ljubljana: narodna tiskarna.

Varl, F. (1965). *Naši književniki in njihova dela*. Maribor: Obzorja.

Zidar, M. (2003). Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva: dekonstrukcija “protektivnega” otroštva. *Teorija in praksa: družboslovna revija*, letn. 40, št. 2 (marec/april 2003), str. 357-374.

Žlebnik, L. (1975). *Psihologija otroka in mladostnika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
(1994). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Združeni narodi (1989). *Konvencija o otrokovih pravicah OZN*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>. (15. 2. 2012)